

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**МАНІПУЛЯЦІЯ СТРАХОМ У НОВИНАХ ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ
ЗМІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ САЙТІВ «ТСН» ТА «СУСПІЛЬНЕ»
ЗА 2020-2022 РОКИ)**

Кваліфікаційна робота
студентки 2 курсу, групи ЛЖ-61,
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»
Петріги Дар'ї Володимирівни

Керівник:
Нечаєва Наталя Володимирівна
кандидат філологічних наук,
доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ СТРАХУ В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ	6
1.1 Біологічна та психологічна природа емоції страху	6
1.2 Страх як маніпулятивний інструмент у масовій культурі	11
РОЗДІЛ ІІ. ВИКОРИСТАННЯ СТРАХУ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВУ АУДИТОРІЇ	16
2.1 Маніпуляція страхом в інструментарії засобів масової інформації.	16
2.2 Способи вербальної маніпуляції страхом у текстових новинах	21
РОЗДІЛ ІІІ. АНАЛІЗ КОНТЕНТНОГО НАПОВНЕННЯ САЙТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	28
3.1 Дослідження маніпуляції страхом в текстових новинах на сайті «ТСН» за 2020-2022 роки	28
3.2 Дослідження маніпуляції страхом в текстових новинах на сайті «Суспільне» за 2020-2022 роки та порівняльна характеристика із контентним наповненням сайту «ТСН».	49
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	61
ЕМПІРИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	66

ВСТУП

Сучасну епоху можна визначити як еру інформаційних технологій, коли кожна окрема особа здатна вільно та миттєво отримувати та передавати інформацію. Щоденно людина XIX століття зчитує та обробляє величезну її кількість. Частина отриманих знань у тривалому проміжку залишається в активному вжитку, а частина відправляється на периферію і є фоном для буденної життєдіяльності. Таким чином, усе те, що потрапляє в інформаційне поле так чи інакше впливає на свідомість та підсвідомість кожного реципієнта.

Мас-медіа сьогодні є одним із найбільш впливових інструментів збору та передачі інформації для широкого загалу та зручним майданчиком для поширення маніпуляцій з тією чи іншою метою. Страх – це сильна емоція, яка здатна впливати на поведінку і сприйняття людиною оточуючого світу, а використання цієї емоції як методу маніпуляції суттєво спрощує вплив на цільову аудиторію.

Дослідження концепції страху в українських засобах масової інформації було розпочато під час роботи над кваліфікаційною роботою бакалаврського рівня, де було проведено аналіз найбільш рейтингових телеканалів України за період березень-травень 2019 року. Розширення та поглиблення теми магістерської дипломної роботи полягає в аналізі маніпуляції страху у текстовому форматі новин державного та недержавного ЗМІ за період 2020-2022 років.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що виявлення маніпуляцій в новинах має важливе значення для побудови критичного сприйняття довколишнього світу, особливо коли людина щоденно перебуває у величезних потоках інформації. Швидкість створення контенту, його персоналізація для кожної окремої спільноти має як позитивні, так і негативні наслідки, де серед останнього – це свідома або несвідома «сліпота» до маніпуляцій, поширення фейків та подальшої зміни переконань, патернів поведінки та світогляду реципієнтів на користь тієї чи іншої ідеї, мети тощо. У журналістикознавстві

вивчення різного роду маніпуляцій є актуальною темою, адже розголошення та розповсюдження методів впливу у науковому середовищі вищою метою ставить перед собою вибудовування критичного мислення в інформаційному суспільстві. Зокрема дослідниками вивчаються маніпуляції свідомістю та емоціями, що слугує важливим фактором передбачення та попередження практичного використання подібних схем для впливу на масову аудиторію. Тому в даному напрямку доцільним буде вивчення засобів маніпуляції страхом у новинах сьогодення в українських ЗМІ.

Варто зазначити, що дослідженням питання страху в засобах масової інформації займалися В. Байдіна, Дж. Кантор, О. Дишель, Е. Д'якова, А. Коваленко, О. Коляденко, І. Кость, Д. Полянський, О. Ромах, Е. Строев, Н. Чепелева, Е. Якуба. Найбільшу теоретичну базу, на яку спирається дане дослідження, розробили Ромах, Дишель, Коляденко та Чепелева, оскільки саме ці дослідники вивчали вербальне продукування страху та маніпуляції текстовою інформацією.

Мета кваліфікаційної роботи передбачає виявлення вербальних механізмів та так званих маркерів маніпуляції страхом в новинних текстах українських засобів масової інформації за останні роки та визначення поширеності проблематики використання даного методу впливу на свідомість масової аудиторії.

Завдання кваліфікаційної роботи полягає в наступному:

1. З'ясувати місце емоції страху в житті людини як біологічної та соціальної істоти.
2. Розкрити маніпулятивний аспект застосування страху в масовій культурі.
3. Схарактеризувати методи маніпуляції страхом у засобах масової інформації.
4. Встановити інструментарій вербальної маніпуляції страхом у текстовому форматі новин.
5. Відстежити маніпуляції страхом у новинах на сайтах українських засобів масової інформації, таких, як «ТСН» та «Суспільне».

6. Розкрити поширеність проблеми впливу за допомогою страху на свідомість масового читача та порівняти рівень використання даної маніпуляції в новинах державного та недержавного мас-медіа.

Об'єктом дослідження виступає медіаконтент сайтів українських засобів масової інформації.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є маніпуляції страхом на вербальному рівні, тобто у текстах новин на даних сайтах ЗМІ.

Емпірична база дослідження складається з журналістських матеріалів сайтів «ТСН» та «Суспільне».

Хронологічні межі дослідження охоплюють новини на даних сайтах від початку 2020 до початку 2022 років. Цей проміжок часу цікавий для дослідження з огляду на те, які події відбувалися в Україні: розпочалася і тривала пандемія коронавірусу, а також відбувалася підготовка до повномасштабного вторгнення Росії на територію України. З огляду на це доцільним буде дослідити наявність маніпулятивних прийомів із застосуванням страху у засобах масової інформації.

Серед *методів* дослідження, які було застосовано для розкриття теми та мети кваліфікаційної роботи, є метод аналізу, метод спостереження, метод типологізації та класифікації, а також метод кількісного підрахунку.

Структура дипломної роботи складається з двох розділів теоретичної частини, де наводиться, систематизується та розбудовується використання страху як методу маніпуляції в ЗМІ, розширюється база вже розробленої під час роботи над бакалаврським дипломом теорії, а також двох підрозділів практичної частини, де наводиться аналіз журналістських матеріалів на сайтах українських ЗМІ на предмет маніпуляцій страхом на вербальному рівні та визначається поширеність проблематики використання даного методу впливу. Практична частина диплому містить також 8 діаграм, які мають на меті візуалізувати контентний аналіз об'єктів дослідження.

РОЗДІЛ I

ПОНЯТТЯ СТРАХУ В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ

1.1 Біологічна та психологічна природа емоції страху

Теоретична база даного дослідження була розроблена під час підготовки бакалаврської кваліфікаційної роботи. Важливо виокремити страх з-поміж інших емоцій та почуттів людини та з'ясувати наскільки впливовими можуть бути маніпуляції саме на здатності людини боятися.

Як уже було визначено в дослідженні «Концепт страху в новинарних програмах загальнонаціональних телеканалів «Україна», «1+1», «СТБ», емоції – це своєрідна форма спілкування, мова, завдяки якій ми розуміємо одне одного. Це фактори, що виявляють здатність людини реагувати на подразники зовнішнього світу. Вони виникли в процесі еволюції, оскільки для тварин важливим було оцінювати біологічну значимість явищ навколишнього світу і внутрішнього стану організму для виживання як окремої особини, так і цілого виду.

У людини емоції – це фізіологічні стани, що охоплюють різноманітні відчуття і переживання. Емоції мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення; це індивідуальне ставлення людини до повсякденних подій, явищ [24].

Так емоції бувають позитивні (радість, задоволення, захват) та негативні (сум, туга, страх). Різняться вони також і силою вияву. Так існують відтінки почуттів – прості реакції на смакові, больові, слухові відчуття, а також афекти – особливий вид емоційних потрясінь, які відрізняються великою силою і короткою тривалістю протікання та гальмують усі інші психічні реакції.

Страх відноситься до негативних емоцій і є гальмівним психологічним процесом, тому він часто стає фактором для впливу на підсвідомість людей.

Для того, щоб зрозуміти, яким чином засоби масової інформації використовують страх як інструмент маніпуляції, слід чітко окреслити дане поняття.

Страх є одним із важливих захисних механізмів у людському організмі. Тлумачний словник української мови дає таке визначення даній емоції: «Це стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний очікуванням чого-небудь неприємного, небажаного» [39].

Серен К'єркегор, основоположник течії екзистенціалізму, увів філософське визначення страху. Він розглядав його як емпіричний тип, тобто боязнь конкретної небезпеки, та метафізичний, тобто несвідомий специфічний страх, який властивий людині [12].

У психології страх вважається негативно забарвленим емоційним процесом і має ряд фізіологічних змін на рівні вищої нервової діяльності, що виявляється у прискоренні частоти пульсу та дихання, відхиленні від норми артеріального тиску, виділенні шлункового соку.

Далі розглянемо ці зміни детальніше. Дослідження фізіології страху виявили, що в моменти інтенсивного прояву цієї емоції в організмі людини виробляються гормони кортизолу та адреналіну, інакше кажучи, гормони стресу.

Перший, кортизол, є регулятором вуглеводного обміну в організмі людини. Завдяки цьому гормону формуються захисні реакції на зовнішні загрози та стресові ситуації, а саме прискорюється серцебиття та підвищується артеріальний тиск. Водночас, кортизол тримає тонус судин і не дає артеріальному тиску досягти критичної позначки. Таким чином гормон активізує роботу м'язів, та мобілізує ресурси для порятунку життя, наприклад, для втечі. Однак, людина є соціальною істотою, тому не кожна стресова ситуація несе у собі фізичну загрозу. Кортизол активно взаємодіє із глюкозою, яку бере з інших органів, тому, якщо за стресом не послідувала відповідна фізична активність, може з'явитися ризик цукрового діабету та ожиріння, бо нестачу глюкози людина намагатиметься компенсувати продуктами із високим вмістом вуглеводів [7].

Другий гормон стресу – адреналін (або як його ще називають – епінефрин), який виробляється у надниркових залозах. Він звужує судини, особливо в області черевної порожнини, натомість розширює їх у серці та головному мозку, таким

чином прискорюючи серцебиття [25]. Секреція цього гормону спричиняє підвищення кров'яного тиску, розслаблення м'язів травної системи та підвищення обміну речовин. Гормон адреналіну, як і кортизолу, відповідає за важливу фізіологічну реакцію «бий або тікай» [7].

Іншими проявами цієї реакції є:

- послаблення поверхневого кровообігу (блідість шкірних покривів), що дозволяє попередити втрату крові, якщо є ураження поверхневих тканин;
- підвищення рівня цукру, завдяки чому м'язи отримують енергетичні ресурси для інтенсивної роботи;
- уповільнення або повна зупинка травлення;
- зупинка слиновиділення та вироблення сліз;
- розширення зіниць;
- часткова або повна втрата слуху;
- прискорення миттєвих рефлексів;
- тремор, тобто мимовільні, швидкі, ритмічні, коливальні рухи частин тіла або усього тіла, що викликані м'язовими скороченнями;
- підвищення виділення поту;
- тунельний зір, тобто хворобливий стан зору, при якому людина втрачає здатність до периферичного огляду і сприймає лише зображення, що потрапляє в центральну область сітківки ока [6].

Після активних проявів реакції «бий або тікай» організм людини відчуває загальне виснаження: тремтить тіло, з'являється відчуття спраги. Тривалий стрес може призводити до хронічного придушення імунної системи і, як наслідок, хворобам [6].

Термін страху тісно пов'язаний із поняттям тривожність. Доктор психологічних наук Олександр Іванович Захаров досліджував це питання. У своїй роботі «Денні та нічні страхи у дітей» він писав, що і страх, і тривога мають один спільний компонент у вигляді відчуття хвилювання та занепокоєння, тобто в обох поняттях відображено сприйняття загрози або відсутності почуття безпеки. Апофеозом страху і тривоги Захаров називає жах [17].

Тривога, як пише він у своїй роботі, – це передчуття небезпеки, стан хвилювання. Найчастіше тривога проявляється в очікуванні будь-якої події, яку важко спрогнозувати і яка може загрожувати неприємними наслідками. Вона виступає як почуття відповідальності за життя і благополуччя як своє, так і близьких людей [17].

Звідси страх – це афективне (емоційно загострене) відображення у свідомості конкретної загрози для життя і благополуччя людини, а тривога – це емоційно загострене передчуття майбутньої загрози.

Оскільки обидва почуття засновані на хвилюванні та занепокоєнні, слід розглянути їхні зовнішні прояви.

При гострому відчутті занепокоєння людина губиться, не знаходить потрібних слів для відповіді, говорить невиразним голосом, що тремтить від хвилювання, або часто зовсім мовчить. Вона відчуває, ніби всередині неї все починає холонути, тіло стає важким, ноги ватними, обличчя блідим, пересихає в роті, оскільки призупиняється слиновиділення, а через посилене вироблення поту долоні стають вологими. Водночас людина починає здійснювати багато зайвих рухів, наприклад, переминається з ноги на ногу, без кінця поправляє одяг або навпаки стає нерухомою та скутою. Перераховані симптоми гострого занепокоєння говорять про перенапруження або розлад психофізіологічних функцій організму [17].

На думку деяких дослідників, тривога складається із комбінації декількох емоцій: страху, смутку, сорому і почуття провини [40].

Окрім цього, страх може виливатися в інший рівень вияву – фобії. Це психічні розлади, при яких певні ситуації або об'єкти, що умовно не є небезпечними, можуть викликати ірраціональні неконтрольовані тривогу і страх. Фобія відрізняється тривалою присутністю в житті людини, може виявлятися у формі приступів панічних атак, втрати свідомості. Дослідження встановили, що люди з фобіями схильні до більшого ризику самогубства, ніж ті, хто фобіями не страждає. Такі прояви ірраціонального страху лікуються за допомогою поєднання психотерапії та медикаментозного лікування [2].

Повертаючись до класифікації страхів, що досліджував О. Захаров, можна виділити звичайний (природний, віковий) та патологічний рівень страху. Перший рівень є короткочасним та може зникати із віком. Він не впливає на поведінку та взаємозв'язок людини з її оточенням. Другий рівень – патологічний – виявляється у крайніх, драматичних формах (жах, емоційний шок, потрясіння) або у затяжному, нав'язливому протіканні. Людина не може контролювати його на рівні свідомості, і це може здійснювати неприємний вплив на характер, особисті стосунки з іншими та адаптацію людини у соціальному середовищі [17].

Також страхи можна поділити на соціальні та біологічні. Біологічні страхи є адаптивними і корисними для виживання як окремої людини, так і всього роду [1].

З іншого боку, соціальні страхи – це умовні рефлекси, які ми набуваємо в активному співіснуванні з іншими людьми. Вони формуються у процесі виховання дитини, її дорослішання та становлення особистості. Люди схильні боятися речей, які існують тільки в їхній уяві або які не представляють реальної загрози. Оскільки людина – це соціальна істота, то вплив, який здійснює на неї оточення стає першочерговим.

Кандидат філософських наук Дмитро Полянський досліджував явище страху як об'єкт соціального виробництва. У своїй однойменній науковій статті він так писав про уявні страхи: «Індивідуальне уявне вважається простором культурних перетинів та впливів. Вступаючи в комунікацію, індивідуальні суб'єкти створюють колективне уявне. Страх – надзвичайно заразна емоція, вона легко індукується і розповсюджується у масовій свідомості. Навмисно чи ні майже усі індивіди беруть участь у створенні колективних страшних образів» [26].

Тому можна дійти до висновку, що страх дійсно стає тим фактором, який допомагає нам пристосуватися до життя та уникати небезпек. Однак соціальні, набуті, ірраціональні страхи, які не піддаються свідомому контролю з боку людини є небезпечними, оскільки можуть потягнути за собою ряд психологічних та фізіологічних проблем, таких, як депресія, неврози, проблеми із соціалізацією,

проблеми із зайвою вагою або її недостатчею, а також підвищення рівня цукру в крові та, як наслідок, цукрового діабету.

Слід також зауважити, що простежується градація «тривога – переляк – боязнь – страх – жах – паніка – фобія», де тривога – це тривале передчуття нереалізованого, страх – момент переживання емоції та реалізація тривоги, фобія – ірраціональна довготривала боязнь.

1.2 Страх як маніпулятивний інструмент у масовій культурі

Як показало дослідження біологічної та психологічної природи страху, дана емоція є однією із найсильніших, які здатна переживати людина. Необхідно визначити, як страх став інструментом впливу на маси.

Масову свідомість та маси активно вивчаються у психологічних науках, зокрема з'ясовується тяга окремих індивідів до кооперації з іншими людьми, яким чином організовані маси і як формується їхня загальна свідомість, а також як нею можна керувати.

Зі зростанням доступу кожного індивіда до технічних засобів передачі та приймання інформації у процесі індустріалізації суспільства та розвитку засобів масової комунікації, разом із переходом мистецтва від елітарного до масового, формувалася і масова свідомість. Докторка наук із соціальних комунікацій Городенко Л. М. у своїй статті «Поняття «масова свідомість»: принципи формування і демасифікації» вивчає теоретичні уявлення про масову свідомість в контексті медіакомунікацій [8]. Науковиця пояснює класичне уявлення про дане явище: «Масова свідомість — це рівень суспільної свідомості, суб'єктами якого виступають великі людські спільноти, що становлять більшість населення (маси). А під масами можна розуміти спільність людей, яка змінюється на різних етапах історичного розвитку». Це визначення надається у філософському словнику за редакції Шинкарука.

Крім того, масова свідомість — це процес комунікативної взаємодії індивідуальних свідомостей, який спирається на ціннісну, нормативну структуру цієї комунікації, певну категоріальну мережу соціального мислення мас [13].

Рівень обміну інформацією всередині кожної масової спільноти у різні часи був різним і напряму залежав від рівня розвитку засобів комунікації. Так сьогодні у нас є змога за лічені секунди обмінюватися даними через мережу Інтернет. Для порівняння, до XIX століття (а саме до появи залізниці як засобу пересування, що було великим кроком до прискорення обміну інформацією) листа з іншого кінця країни можна було чекати місяцями.

Під час роботи над темою «Концепт страху в новинарних програмах загальнонаціональних телеканалів «Україна», «1+1», «СТБ» вдалося простежити, що певні прояви масової свідомості можна виявити у фольклорі. У текстах пісень, казок, легенд тощо відбилися страхи та турботи людей того чи іншого періоду, їхні прагнення, їхнє уявлення про добро і зло, про прекрасне і потворне і так далі. А, наприклад, різні історичні події оспівувалися у баладах та в такому спрощеному для сприйняття вигляді розносилися серед простих мас. Таким чином через фольклор люди мали змогу ділитися між собою досвідом, формувати своє культурне, філософське та морально-етичне світосприйняття.

Детальний огляд фізіологічних та психічних проявів страху дає зрозуміти, що в такому стані важко контролювати себе, критично оцінювати ситуацію та діяти неупереджено. У науковій статті Олександра Каширіна та Юлії Назарової «Філософські контексти страху в сучасній культурі» зазначається, що суспільство захищало себе від страху або компенсувало його за допомогою міфа, філософії або ідеології: міф пояснював таємницю створення буття, філософія намагалася зробити людину своєю у домі буття, ідеологія давала однозначне визначення смислу буття [18].

Слід визначити, що «маніпуляція як соціально-психологічний феномен взаємодії людей, виявляється через маніпулювання, що розуміється як вид психологічного впливу, майстерна реалізація якого веде до прихованого збудження в іншій людини намірів, що не співпадають з його актуально існуючими бажаннями. Іншими словами, маніпулювання – це дії, спрямовані на “прибирання до рук” іншої людини, здійснювані настільки уміло, що у людини створюється враження, ніби вона самостійно управляє своєю поведінкою» [7].

Оскільки страх кожної людини заснований на суб'єктивному сприйнятті навколишнього середовища, він стає простим важелем впливу на її поведінку та рішення, бо контроль страхів дає змогу відслідковувати та прогнозувати дії людини. Це і буде маніпуляцією.

Найпримітивнішим прикладом маніпуляції страхом можуть виступати дитячі казки. Перші версії казок про Попелюшку, Русалоньку, Червону Шапочку та інших містили у собі набагато більше жорстоких подробиць, ніж сьогоденні їхні версії. Це було необхідно батькам, які через завантаженість фізичною працею та суворі буденні реалії не мали змоги слідкувати за безпекою своїх дітей, тому казкові історії мали налякати їх, а отже застерегти від загрози для життя.

Зокрема, сюжет про дівчинку, яку обманув вовк (звідки бере початок казка про Червону Шапочку) був розповсюджений у Франції та Італії приблизно з XIV століття. Фольклорні записи казки розповідають, що дівчинка за дорученням мами пішла провідати бабусю. Вміст кошика з гостинцями варіювався залежно від території, де відбувалися події. На шляху дівчинка зустрічає вовка (або перевертня) та розповідає йому про мету своєї прогулянки. Вовк переганяє дівчинку, убиває бабусю та готує із залишків її тіла страву, а з крові – незвичайний напій. Після чого він сам переодягається в одяг бабусі та лягає в її ліжко. Коли дівчинка приходить, вовк пропонує їй пригоститися стравою. Червона Шапочка не підозрює, що їсть власну бабусю, хоча її кішка намагалася попередити, однак вовк не дає цього зробити і вбиває тварину, кинувши в неї важкі дерев'яні чоботи. Пізніше вовк пропонує дівчинці роздягнутися та лягти поруч із ним, а одяг кинути у вогонь, що вона і зробила. На запитання, чому у нього так багато волосся, широкі плечі, довгі нігті та великі зуби, вовк відповідає, що для того, аби з'їсти її, та вбиває дівчинку. У переважної більшості записаних варіантів казки присутній драматичний фінал [10].

Першу літературну редакцію казки здійснив Шарль Перро. Його версія «Червоної Шапочки» була видана у 1697 році в Парижі у збірці «Казки матінки Гуски, або Історії та казки минулих часів із повчаннями». З народного сюжету

зникли згадки канібалізму та вбивства персонажа-кішки, однак з'явилися нові мотиви та мораль. Так Шарль Перро ввів мотив порушення норм пристойності, за які дівчинка розплатилася власним життям, і додав віршовану мораль, у якій звертав увагу на питання взаємовідносин протилежних статей та попереджав дівчат побоюватися спокусників. Більш сучасна версія казки про Червону Шапочку з'явилася після її обробки братами Грімм, де зникають сексуально забарвлені мотиви, натомість ставиться проблема відмови коритися волі матері.

На прикладі цієї казки можна побачити, якими засобами досягається слухняна поведінка дітей. Чим яскравіші та страшніші образи, наприклад, вовка-спокусника, темної лісової хащі та чим наглядніше зображено наслідки непослуху, тим більше діти запам'ятовують свої враження і, як наслідок, намагатимуться уникати небезпеки.

Жорстокість казок у ті часи була виправдана тим, що діти зростали у суворих умовах: велика смертність новонароджених, коротка середня тривалість життя через хвороби, бідність, голод, злочинність, війни, велике фізичне навантаження через відсутність необхідних технологій тощо. Щоб налякати і вплинути на поведінку дитини, яка вже бачить чимало жорстокості у світі, де зростає, якраз і створювалися подібні історії. Їхньою метою було забезпечити фізичний захист від зовнішніх проявів небезпеки. З часом рівень життя відносно покращувався, і кожне наступне покоління уже не потребувало настільки яскравого емоційного впливу. Тобто чим комфортнішими були умови зростання дитини, тим більш вразливими вони були психологічно. І хоча емоція страху продовжує існувати, вона все більше переходить в ірраціональний вимір, а такий страх усунути складніше.

Разом із тим, як людство робило кроки у бік покращення комфорту життя, як пришвидшувався потік та обмін інформацією, зростала емоційна напруга кожного окремого індивіда. Кількість щоденного стресу приглушує прояви емоцій, через що людина починає потребувати певної розрядки. Так з'являється попит на навмисне свідоме занурення в яскраві емоції, зокрема і страх.

Цим пояснюється інтерес людей, наприклад, до фільмів жахів, оскільки в

процесі перегляду можна отримати ті емоції, які навряд чи вдається вивільнити у повсякденному житті.

Поява в кожному домі телевізора розширила види дозвілля людини. Телебачення є найбільш синтетичним засобом масової інформації, оскільки його комплексність виражається у впливі як на зір, так і на слух. Одночасно задіяні ефекти руху, демонстрації динамічних реальних картин, репортажів, що імітують присутність телеглядача на місці подій – усе це впливає на запам'ятовуваність інформації аудиторією [42].

Так, телевізійні ЗМІ за допомогою екранних засобів отримали змогу робити свої сюжети більш емоційно вражаючими для того, щоб привернути до себе більшу аудиторію та запам'ятатися.

З усього наведеного можна зробити висновок, що у стані постійного емоційного стресу або у моменти найсильнішого його вияву людина не може свідомо контролювати свої психологічні та біологічні процеси, що робить її більш вразливою до зовнішніх впливів. Одночасно із тим у сучасному світі, де відбувається безперервний потік різноманітної інформації, людина сама шукає більш яскравих емоцій, у тому числі і страх, що забезпечує зростання попиту на шоківі та негативні новини. Цим користуються засоби масової інформації для маніпулювання масовою свідомістю.

РОЗДІЛ II

ВИКОРИСТАННЯ СТРАХУ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВПЛИВУ НА ЦІЛЬОВУ АУДИТОРІЇ

2.1 Маніпуляція страхом в інструментарії засобів масової інформації

Було визначено, що страх – одна з найсильніших базових емоцій, а в умовах, коли кожна людина живе у стані постійного стресу страх стає також і найбільш вразливим її місцем. Тому маніпулювання страхом стало активним і поширеним явищем, особливо у ЗМІ.

А. Коваленко та Д. Денісова наводять тезу, що ЗМІ фактично контролюють всю нашу культуру, пропускаючи її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особливої ваги, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюють іншу, поляризують таким чином усю сферу культури. Те, що не потрапило до каналів масової комунікації, сьогодні майже не впливає на розвиток суспільства. У результаті сучасна людина практично не може ухилитися від впливу ЗМІ [20].

У 2022 році медіа-агентство ZenithOptimedia опублікувало дослідження, де було пораховано, скільки щоденно пересічна людина у світі витрачає часу на споживання мас-медіа. Так у 2011 році за добу це час складав дещо менше 7 годин, а у 2021 – 8 годин та 15 хвилин [43]. Кількість та якість контенту, який щодня проходить через одну людину, можуть ставати неконтрольованими, особливо коли в суспільстві погано розвинене критичне мислення, фільтрація інформації та емоційні бар'єри до маніпуляцій.

Під час опрацювання дослідження бакалаврського диплому було з'ясовано, що засоби масової інформації є одним із інститутів, який з-поміж традиційних функцій збору, обробки та передачі інформації, виконує роль і транслятора ідей і стимулів. Так ЗМІ використовують інструменти, які впливають безпосередньо на емоційний стан масового споживача. У розпорядженні газетних ЗМІ є слово, емоційне забарвлення якого створює враження навколо події, факту, та ілюстративний матеріал, який візуально має вплив на читача. Радіо ЗМІ

оперують не тільки словом, але рядом звукових прийомів: інтонація, музика, правильно розставлені акценти. Телевізійні ЗМІ мають на озброєнні найбільший арсенал для впливу на емоційний стан своєї аудиторії: слово, звук, зображення. Інтеграція усіх видів ЗМІ в мережу Інтернет спричиняє конвергенцію жанрів, отримуючи практично необмежений арсенал маніпуляцій.

Дмитро Полянський, кандидат філософських наук, у своїй статті «Страх як об'єкт соціального виробництва» про вплив ЗМІ писав наступне: «Мас-медіа – зручний інструмент маніпуляції суспільною свідомістю через виробництво колективних страхів. За допомогою публічного розповсюдження страху, вміло використовуючи тригерні зони суспільної свідомості, держава та церква можуть об'єднувати людей проти спільної загрози або сіяти ворожнечу, нагнітаючи ксенофобні настрої» [26].

Як зазначає дослідник, у кожного виду ЗМІ з цього є своя вигода: комерційним організаціям страх дозволяє збільшувати продажі, некомерційним – успішно отримувати гранти, апаратним групам впливу – лобіювати необхідні рішення та бюджетне фінансування [26].

Стрічка новин, фонове прослуховування радіо або перегляд випуску новин на телебаченні сприймаються зараз як щось невід'ємне та буденне. Позитивні, нейтральні та негативні новини проникають у наше коло сприйняття без супротиву, а в залежності від того, які ЗМІ переважають у переліку першочергових у кожного реципієнта, формується його відповідне світосприйняття.

Це явище було описано у теорії порядку денного, що була досліджена М. Маккомбсом та Д. Шоу. Згідно з цією теорією ЗМІ можуть впливати на громадськість за допомогою підбору фактів. Дослідники звернули увагу на той аспект американських ЗМІ, який дозволяв їм вибудовувати порядок денний та розподіляти новини на «важливі» та «неважливі», у залежності від того, як часто вони згадувалися [14].

Так, наприклад, якщо на одному телеканалі особливий акцент робиться на певній події, а другий телеканал згадав про неї побіжно, то аудиторія першого

каналу сприйматиме її більш масштабно, ніж аудиторія другого. Так само можна розподілити емоційний вплив на глядача. Якщо один телеканал подає новину під певним емоційним «соусом», його аудиторія зможе перейняти ці емоції та асоціювати їх із даною подією/фактом. Інший же телеканал може подати таку саму новину більш нейтрально забарвленою, й аудиторія поставиться до неї з меншою експресивністю.

Найяскравіше у пам'яті людини відкладаються саме емоції та певний недеталізований візуальний ряд. Людина може не пригадати, як саме проходила та чи інша подія або коли конкретно вона відбулася, які були деталі та їхня послідовність. Однак чуттєвий досвід, тобто досвід пережитих емоцій, запам'ятовується на більш тривалий час.

Тому при створенні новини ще на етапі підбору фактів враховується ця особливість людського мозку. Емоція страху тут є більш затребуваною, оскільки споживач інформації рефлексивно зверне більше уваги на негативно забарвлену новину, щоб переконатися, що йому самому не загрожує небезпека. Так нейтральна або хороша новина сприймаються фоном, а негативні повідомлення про смерть, злочини, катастрофи тощо через страх привертають більше суспільної уваги. Філософ Ларс Свендсен відмічає, що «важливим фактором є тенденція вважати інформацію про серйозний ризик більш достовірною та надійною, ніж інформацію про ризик незначний, чи то він йде від влади, від промислових або ідеологічних організацій, союзів, об'єднань» [33].

А. Коваленко та Д. Денісова стверджують, що в процесі життя людина вибудовує певні захисні бар'єри на шляху отримання небажаної для неї інформації, які активуються розумом. Для того, щоб обійти подібний бар'єр психіки, необхідно, щоб маніпулятивний вплив було спрямовано на почуття, тобто на те, що знаходиться в сфері підсвідомості. У даному випадку, «зарядивши» потрібну інформацію необхідними емоціями, маніпулятор може подолати бар'єр розуму і викликати в людини вибух пристрастей, змусивши її переживати. Найефективнішим засобом впливу є посилення на емоцію страху. При цьому необхідна маніпуляторам інформація практично безперешкодно

проникає в несвідоме, а вже звідти, через певний час, потрапляє у свідомість, оскільки психіка індивіда в стані емоційної напруги не може адекватно оцінювати всю отриману інформацію – емоції домінують над розумом [20].

Маніпулятивний вплив, який базується на використанні інформаційно-психологічних факторів вивчав О. Дишель. Він стверджує, що основними методами інформаційно психологічного впливу є переконання і навіювання. У ході свого дослідження Дишель шукає відповідь на питання, яким чином ЗМІ можуть викликати у людини, яка сприймає інформацію, почуття страху. «Поясненням може слугувати концепція класичного обумовлення (Павлов, 1927, 1960; Razran, 1949), – пише Дишель. – Причина у тому, що через подібність реальних і опосередкованих подразників, якийсь подразник, що викликає переляк за безпосереднього досвіду, викличе подібну, але менш сильну реакцію за впливу чи за допомогою ЗМК» [11].

Згідно Дж. Кантор, існує три види подразників у матеріалах засобів масової інформації, які здатні викликати у людини емоцію страху. Серед них: 1) різноманітні загрози і каліцтва; 2) спотворення природних форм; 3) сприйняття небезпеки і страху через досвід інших людей. Також визначено категорії факторів, які підсилюють емоційну реакцію людини на певний контент: 1) реалістичність відтворення/зображення; 2) мотивація споживачі; 3) подібні фактори, що впливають на емоції [5]. Дишель доходить висновку, що дорослі реципієнти схильні боятися більш реальних речей, або тих, які суспільство вважає страшними та ймовірними (атомна війна, епідемії, голод).

У залежності від рівня когнітивного розвитку, кожний споживач інформації по-різному буде реагувати на той чи інших подразник.

До того ж, мозок людини влаштований так, що вона часто свідомо шукає можливості відчувати сильні емоції, зокрема страх, незважаючи на те, що подібний контент повинен відштовхувати. Перебуваючи у відносній безпеці, людина отримує змогу потренувати керування емоціями та очиститися від власних негативних емоційних станів. Цим користуються рекламодавці, працівники сфери PR, творці мистецтва, а також ЗМІ. Природній пошук людини негативних емоцій,

довіра до них народжують попит, який вони задовольняють, одночасно отримуючи з цього фінансову вигоду та владу над масовим споживачем інформації для подальшого насаджування ідей та стимулів стосовно тих чи інших політичних, суспільних, культурних питань тощо. Крім цього, збільшення виробництва контенту, побудованого на негативних емоціях, а саме на страху, спричиняє підвищення рівню тривожності аудиторії та вводить подібний стан у категорію норми, що змушує масового споживача інформації прагнути більше подібного контенту. Таким чином ситуація замикається у кільце залежностей.

Крім цього, ЗМІ застосовують певні стратегії з метою залякування. Під час роботи над дослідженням теми бакалаврського диплому було опрацьовано наукову статтю Е. Якуби, яка визначає ці стратегії наступним чином: першою такою стратегією є ідентифікація. Це певне дуальне умовне розмежування інформації на «добро» і «зло», «своє» та «чуже», «наше» та «вороже» тощо. Така ідентифікація дозволяє створити певну систему координат, в яку будуть вноситися необхідні акценти. Така стратегія дозволяє певною мірою завуальовувати використання оціночних суджень та стверджувального характеру повідомлення. Дослідниця зазначає, що чим сильнішим є «замовник» залякування (наприклад, влада), то сильніше проявляється поляризація картини реальності у ЗМІ [47].

Наступною стратегією залякування, яку визначає Е. Якуба, є атрибуція властивостей та якостей «поганого», чужого, ворожого тощо. Тобто, щоб закріпити за певними атрибутами «знак страху», ЗМІ використовують прийом зближення якогось процесу або предмету, який повинен викликати страх, з тими властивостями, які вже володіють ознаками негативного значення у свідомості глядача. Це фактично проведення помилкових причинно-наслідкових зв'язків, які у свідомості простого споживача інформації матимуть авторитет. Відповідна до цієї стратегії лексика умовно формується за допомогою зв'язки «якщо..., то...»: якщо продати завод, то пропаде уся промисловість [47].

Третьою стратегією залякування, зазначеною у статті Якуби, є стереотипізація. Дослідниця говорить, що «суть її полягає у тому, що

атрибуціями залякування, колективного та індивідуального переляку наділяються такі об'єкти, люди та процеси, які насправді мають лише непряме відношення до джерел справжньої небезпеки». Як правило, ця стратегія базується на завчасно помилкових чутках, кліше, ярликах тощо. Якуба наводить класичним прикладом стереотипізації модель «цей політичний діяч погубить країну, тому що він прихильник тієї чи іншої ідеології (партії, руху, блоку тощо)» [47].

Четверта стратегія залякування визначається як встановлення асоціативних зв'язків та рядів: «практично уся лінія залякування за політичними сюжетами проводиться на основі асоціацій за тими чи іншими знаками, образами страху, які живуть у масовій свідомості або історично, архетипово, або були штучно прищеплені...» [47].

Дані стратегії покликані послаблювати критичність аудиторії до сприймання інформації, таким чином збільшувати її вразливість до насаджування ідей, стимулів та картини світу з певною політичною, соціальною або іншою метою.

2.2 Способи вербальної маніпуляції страхом у текстових новинах засобів масової інформації.

Під час роботи над бакалаврським дослідженням «Концепт страху в новинарних програмах загальнонаціональних телеканалів «Україна», «1+1», «СТБ» акцент ставився на використання страху безпосередньо у телевізійних засобах масової інформації. Завдяки широкому спектру інструментів для подання матеріалу, телевізійні новини стають більш видовищними, емоційними, аби утримувати увагу та цікавість глядача. Дослідниця В. Байдіна у статті «Тенденції розвитку та стилістичні трансформації телевізійних новин» пише, що верстка головних новин на телебаченні сьогодні складається більшою мірою з негативних повідомлень через конкуренцію із новинними стрічками в Інтернеті – глядач опиняється в курсі головних подій, коли б він не підключився до ефіру [3].

Друковані та текстові Інтернет ЗМІ у свою чергу обмежені вербальними засобами подання новини, оскільки через слово, текст складно передати силу голосу, інтонацію, темп, жести і міміку, окрім як надати опис необхідного прояву невербальної комунікації. Оперуючи доволі обмеженим інструментарієм при створенні текстової новини, засоби масової інформації вдаються до різних маніпулятивних прийомів, які базуються на підборі фактів, на використанні специфічної лексики, візуальних ефектів, таких як виділення жирним шрифтом, курсивом тощо, додавання фото, інфографіки або іншого мультимедіа.

Крім цього Інтернет ЗМІ мають суттєву перевагу у швидкості, адже новинна стрічка оновлюється щохвилини, подаючи оперативну інформацію, а зручна організація сайтів дозволяє відшукати необхідний сегмент інформаційного потоку. Однак людина фізично не в змозі охопити кожну новину, яку подають такі ЗМІ, тому обирає лише те, що здатне привернути її увагу, і заради цього медіа вдаються до різноманітних засобів впливу для подальшого насаджування необхідних ідей і стимулів.

Як уже було зазначено, у текстових матеріалах Інтернет ЗМІ найчастіше використовують вербальну комунікацію, а саме слово. Воно дає можливість транслювати реципієнтам змісти, смисли, впливати на їхнє сприймання повідомлення, побудувавши його таким чином, щоб взаємодіяти з когнітивними та емоційними структурами свідомості. Дослідниця Н. Чепелева стверджує, що психологічний підхід до тексту тлумачить останній як модель взаємодії автора і реципієнта. Іншими словами, текст розглядається як перетворена форма реальної міжособистісної взаємодії автора і реципієнта, діалогу двох суб'єктів стосовно тих чи інших проблем. Саме повідомлення при цьому виступає не просто як автономна система знакових елементів, а як підсистема більш складної системи мовної комунікації. Тобто, в тексті, з точки зору представників даного підходу, закладені, з одного боку, мета та комунікативний намір автора повідомлення, з іншого – програма роботи реципієнта з ним [46].

Почуття страху, яке можуть викликати текстові журналістські матеріали, передовсім передається за допомогою мовних засобів. Оскільки страх є базовою

людською емоцією і відіграє одну з найважливіших функцій – самозбереження, доцільно стверджувати, що мова містить багатий арсенал засобів вираження та продукування страху.

Лексикографічну репрезентацію страху вивчала О. Коляденко. Вона дослідила концепт «страху» як один з найменш вивчених аспектів ментального та вербального компоненту української психологічної мовної картини світу.

Найперше, чим представлений концепт «страх» на вербальному рівні – це безпосередньо сам термін «страх». Він є базовим репрезентантом, від якого розбудовується уся подальша лексикографічна картина. Вивчаючи лексему «страх», Коляденко пише: «Матеріалом аналізу слугували 7 дефініцій лексеми страх, дібрані з 13 україномовних психологічних словників та енциклопедій з 1983 по 2012 роки. Зазначимо, що істотних змін у структурі дефініції досліджуваної лексеми впродовж зазначеного терміну не відбулось, про що свідчить однаковий набір сем у словнику за ред. В. І. Войтка 1983 р. та, приміром, словника «Психологія: терміни, поняття, визначення» за заг. ред. Г. В. Ложкіна, який побачив світ у 2011р. Отже, словники визначають страх так: «негативна емоційна реакція людини (чи тварини) на справжню чи уявну (мниму / удавану) небезпеку» [28, сс. 184–185]; [29, с. 243]; [45, с. 240]; [44, с. 253]; [31, с. 80], «емоція, що виникає в ситуаціях загрози біологічному або соціальному існуванню індивіда і спрямована на джерело дійсної чи уявної небезпеки» [38, с. 188]; [30, сс. 509–510], «негативний емоційний стан, який з'являється при одержанні суб'єктом інформації про можливості загрози його життєвому добробуту, про уявну чи реальну небезпеку» [36, с. 161], [22, с. 158], «негативний емоційний стан, що виникає у людини при появі уявної або реальної загрози для життя чи життєвого благополуччя» [37, с. 74]; [27, с. 346], «найбільш біологічно обумовлена реакція як відображення потреби уникнути небезпеки в основі якої лежить пасивно або активно оборонний рефлекс, який визначає його стеничний або астеничний вияв» [4, с. 350], «емоція, яка сигналізує про реальну небезпеку» [19, с. 244]» [21].

Звідси стає зрозумілим, що у формуванні змісту слова «страх» беруть участь

такі терміни, як «емоція», «емоційний стан», «реакція», «індивід», «оборонний рефлекс», «сигнал», «ситуація», «загроза», «реальність», «уява», «потреба», «біологічне та соціальне існування», «інформація». Крім цього, Коляденко виділяє інтегральні ознаки відповідного термінопоняття, якими є родова ознака: «емоція»; видові ознаки: «негативний», «справжня небезпека», «уявна небезпека», «біологічне існування», «соціальне існування», «людина», «тварина», «стенічний прояв», «астенічний прояв», «сигнальна функція», та додаткові ознаки: «інтенсивний – слабкий, помірний, сильний», «тривалий – короткочасний, стійкий», «невпевненість», «неспокій», «незахищеність», «засіб виховання», «слугує самозбереженню», «позбавляє можливості свідомо керувати своїми діями», «внаслідок повторення може перерости в боязливість» [21].

«Страх» синонімізується із такими поняттями, як «жах» – почуття сильного страху [29, с. 87]; «переляк» – стан у ситуації раптової, несподіваної небезпеки, коли не було готовності до страху [30, с. 328]; «тривога» – емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеної небезпеки та проявляється в очікуванні неблагополучного розвитку подій [37, с. 76]; «паніка» – страх, сум'яття, що раптово охоплює людину або масу людей [30, с. 32]; «фобія» – нав'язливий страх, які людина не в змозі переборювати [28, с. 204].

У своєму дослідженні «Емоційний стан страху і його вербалізація у прозовому тексті», І. Кость виділяє «страх» як мікрополе в ширшому семантичному полі «емоційний стан». Ядро даного мікрополя серед дієслів формує слово «боятися», серед іменників – «страх», серед прикметників – «страшний» [23] серед прислівників – «страшно».

Якщо розбудовувати синонімічні ряди з даних «ядер» мікрополя, отримуємо наступне:

1. Страх – острах, моторошність, боязнь, боязкість, переляк, побоювання, жах, пострах, трепет; паніка – сполох, переполох; тривога – неспокій, хвилювання, занепокоєння; фобія.
2. Боятися – потерпати, страхатися, страшитися, дрижати, тремтіти,

труситися, трепетати, лякатися, полахатися, сахатися, жахатися, побоюватися, остерігатися, перелякатися, настрашитися, перелякатися, завмирати, переживати, хвилюватися, нервуватися, бентежитися, непокоїтися.

3. Страшний – страхітливий, погрозливий, моторошний, жахливий, лячний, грізний, кошмарний, боязкий, боязний, полахливий, переляканий, сполоханий, переляканий, зляканий, грізний, лиховісний, лютий, несамоовитий, смертельний, шалений, безумний, нестямний, неспокійний, тривожний, бентежний, схвильований, занепокоєний.
4. Страшно – лячно, боязко, боязно, моторошно, перелякано, сполохано, неспокійно, тривожно, схвильовано.

Окрім даних «ядер» і синонімічних рядів, які від них походять, «страх» може вербалізуватися за допомогою метафор, фразеологізмів і слів у переносному значенні. Так, наприклад, серед поширених фразеологізмів на позначення страху, переляку, тривоги можуть бути наступні вирази: «волосся стає дибом», «кров холоне», «ноги згинаються», «мурашки бігають», «мороз по спині», «душа в п'яти ховається», «втратити мову», «душа не на місці», «серце завмирає», «кішки скребуть», тощо.

Також почуття страху в тексті відтворюють за допомогою опису переживання даної емоції з біологічної та психологічної точки зору, наприклад, «збліднути», «завмерти», «заховатися», «відбиватися» і подібні фізичні прояви даної емоції. Усе вищезазначене може використовуватися в журналістських матеріалах з метою вводити читача в стан страху або наблизити його до цього відчуття за допомогою описовості, прямого чи переносного вживання слів, які позначають страх, і як результат робити його менш захищеним перед маніпуляцією.

Окрім безпосереднього опису страху як окремого відчуття, мас-медіа здатні продукувати почуття тривожності і страху, нагнітаючи та навіюючи за допомогою ситуацій, які в уявленні людини є небезпечними і через асоціювання із власним досвідом можуть вводити у стан страху, навіть якщо реальної загрози

немає. На базі різних статистичних даних О. Ромах у дослідженні соціологічної бази відчуття страху та тривожності в мас-медіа зводить статистичний аналіз страхів аудиторії, які були викликані засобами масової інформації:

Таблиця 1 [32]

Існуючі страхи в суспільній думці	Реальна небезпека цих страхів
Авіакатастрофа – 25%	Загибель в авіакатастрофі – 0,004%
Рак – 75%	Смерть від раку – 9,7%
ДТП – 41%	Загибель від травм у ДТП – 13,6%
Проблеми з алкоголем – 11%	Загибель від надмірного споживання алкоголю – 52%
Теракт – 48%	Загибель у теракті – 0,007%
Крадіжка, грабіж, розбій – 33%	Крадіжка, грабіж, розбій – 78%
СНІД – 66%	Зараження ВІЛ/СНІД – 0,77%
Проблеми з серцем – 54%	Смерть від проблем із серцем – 44,1%
Безробіття – 38%	Безробіття – 7%
Сексуальне насилля – 47%	Сексуальне насилля – 0,4%

Дж. Кантор називає бурхливу реакцію на медійний продукт феноменом генералізації подразника. Правдоподібне зображення у ЗМІ сцен, які покликані навіяти страх, спричинять таку реакцію, оскільки вони будуть зумовлені індивідуальними страхами аудиторії: люди схильні лякатися ситуацій, з якими вони можуть співвідносити себе та які відповідають їх особистому досвіду [5].

За О. Ромах ще одним ефективним прийомом може слугувати натяк або попередження про загрозу. У дослідженні наводиться приклад використання медійниками нагнітання довкола можливого кінця світу. «Свідомо використаний прийом посилення емоцій для отримання наперед визначеного ефекту знаходить відгук у формі страху», – зазначає Ромах [32].

Так само тут може бути застосований маркетинговий прийом call to action. Це інструкція для аудиторії, призначена викликати негайну реакцію, зазвичай з використанням наказового дієслова, наприклад «зателефонуйте зараз», «дізнайтеся більше» або «відвідайте магазин сьогодні». У багатьох

маркетингових матеріалах, таких як брошури, флаєри, каталоги, кампанії електронною поштою, також використовується заклик до дії. Такі інструкції розроблені, щоб показати споживачам, як зробити наступний крок, і створити відчуття терміновості навколо пропозиції [15].

Застосувати цей прийом в журналістських матеріалах можливо в тому випадку, коли журналіст безпосередньо кидає заклик до аудиторії або ретранслює цей заклик через певного спікера. Прикладом може слугувати поширений в медіа формат заголовку: «Ситуація серйозна. Набирайте запаси води, заряджайте акумулятори і мобільні телефони» [34].

Отже, можна зробити висновок, що маніпуляція страхом на рівні вербальної комунікації в текстових матеріалах засобів масової комунікації може реалізовуватися способом словесної описовості емоції страху та способом занурення читача в ситуацію, яка здатна викликати у нього страх. Подібні ситуації зазвичай розгортаються довкола базових страхів людини, таких як страх смерті, страх самотності або відторгнення, страх невідомого і страх болю. У подальшому контентному аналізі об'єктів дослідження буде звертатися увага саме на ці два типи відображення страху в ЗМІ.

РОЗДІЛ III

АНАЛІЗ КОНТЕНТНОГО НАПОВНЕННЯ САЙТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

3.1 Дослідження маніпуляції страхом в текстових новинах на сайті «ТСН» за 2020-2022 роки

Дослідження новин на сайті «ТСН» відбувалося методом контент аналізу та кількісного підрахунку. До уваги бралися текстові заголовки і безпосередньо інформаційний зміст повідомлення, в яких були наявні маркери «страху», розроблені в теоретичній частині наукового дослідження.

Так новини «ТСН» від телеканалу «1+1» вже були об'єктом дослідження під час роботи над бакалаврським дипломом «Концепт страху в новинарних програмах загальнонаціональних телеканалів «Україна», «1+1», «СТБ», де до уваги бралися інформаційні сюжети на телебаченні випусків новин за 2019 рік.

Тоді вдалося з'ясувати, що загалом за весну 2019 року у вечірніх випусках «ТСН» на телеканалі «1+1» було показано 2125 новинних сюжетів, серед яких 1277 містять негативні компоненти. Якщо підсумувати, то найчастіше сюжети, що нагнітали песимістичний настрій, створювали тривожну та страшну атмосферу стосувалися вбивств, ДТП, природних та антропологічних катастроф, корупції, людських страждань, людської жорстокості, знущань над тваринами, війни, шахрайства та обману, скандалів та непорозумінь у владних колах та у суспільстві. Деякі новини могли повідомляти позитивний факт, але подавати його за допомогою негативних емоційних компонентів. Особливістю «ТСН» можна вважати те, що у сюжетах вибірково розмивається чутливий контент. Наприклад, людські поранення будуть розмиті на постпродакшені, а каліцтво тварин буде показано натуралістично.

Після проведення аналізу, можна сказати, що більшість негативних новин вважаються важливими і тому повідомляються у першій частині випуску та мають більший хронометраж. Майже у кожному випуску «ТСН» близько 70% часу присвячено саме таким новинам, інші 30% у кінці випуску говорять про

позитивні та нейтральні факти. За певними винятками нейтральні новини могли повідомлятися на початку випуску, якщо вони вважалися першочерговими, як, наприклад, інавгурація Президента України у випуску від 20 травня 2019 року.

Багато новин підлягали під теорію стратегій залякування Якуби [27]. Наприклад, ідентифікацією були наділені сюжети, які стосувалися міжнародної політики та війни на Донбасі, сюжети зі стратегією атрибуції повідомляли про коливання настроїв у соціумі, наприклад, акції протесту громадян. Стратегія стереотипізації (поділ «своє/чуже» широко використовується, наприклад, в умовах інформаційної війни). До цих же сюжетів, а також до інформаційних повідомлень про військові та політичні дії застосовується стратегія проведення асоціативних зв'язків та рядів.

Беручи до уваги зведену статистику О. Ромах (таблиця 1) [32], щоб дослідити, в яких аспектах людського життя ЗМІ найчастіше використовують маніпуляції страхом, новинні тексти на сайті «ТСН» розглядалися й за принципом контентного наповнення по ключовим пунктам:

1. Тероризм.
2. Рак.
3. Розбій, грабунок.
4. Сексуальне насильство.
5. Авіакатастрофа.
6. Безробіття.
7. ДТП.

Також, враховуючи ситуацію в Україні та світі впродовж 2020-2022 років, було додано наступні пункти:

8. Війна.
9. Коронавірус.

Отже, промоніторивши новини за 2020 – початок 2022 років на сайті «ТСН», вдалося звести статистику. У середньому на місяць сайт «ТСН» випускає 9 тисяч новин. В залежності від подій, які відбуваються, впродовж кількох днів або тижня, новинна стрічка має акценти на тих чи інших суспільно важливих подіях.

На початку 2020 року сталася авіакатастрофа, у якій в столиці Ірану Тегерані розбився український пасажирський літак авіакомпанії МАУ, який виконував рейс «Тегеран-Київ». Зі 167 пасажирів ніхто не вижив. Цій авіакатастрофі передувало вбивство генерала Ірану Сулеймані та чутки, що до цього причетні США. На порядку денному «ТСН» події довкола авіакатастрофи були на передньому плані впродовж близько 10 днів, далі пішло на спад, однак не зникало з поля зору впродовж року. Частка новин про авіакатастрофу становила 10% усіх новин за тиждень. У вересні 2020 року сталося падіння літака АН-26 поблизу Чугуєва, серед курсантів на борту вижив лише один. Протягом трьох днів частка новин про цю авіакатастрофу складала 15% від усіх новин.

На діаграмі 1 показано, як коливалися кількість новин про авіакатастрофи протягом 2020 року на сайті «ТСН». Цифри від 1 до 12 позначають місяці року від січня до грудня.

Діаграма 1.

Чітко простежується, як інфопривід впливає на сплеск кількості новин. Пік приходить безпосередньо на день події, а надалі поступове зменшення.

Схожа картина із тероризмом. Його стабільно висвітлюють протягом року, однак коли відбувається резонансна подія, відбувається різкий скачок. У липні 2020 року стався інцидент в Луцьку, коли терорист захопив у заручники пасажирів автобуса. Частка новин про це у день теракту складала 22%, на наступний день – 10%. На діаграмі 2 показано градацію теми теракту в новинах «ТСН» впродовж 2020 року:

Діаграма 2.

Виходячи з цих двох діаграм, можна зробити висновок, що новинна стрічка «ТСН» максимально висвітлює резонансний, страшний, шокуючий контент. Про редакційну політику цих новин заговорила команда телеканалу «1+1», вказавши, що у журналістській практиці виділяють шість основних тем, які збирають найбільшу аудиторію серед споживачів інформації: страх, смерть, секс, скандал, сенсація та сміх [35]. Саме ці основні теми стають предметом розголосу в контентному наповненні новин.

Ситуація навколо коронавірусу змінювалася упродовж року. Перша згадка про нову хворобу на «ТСН» з'явилася 16 січня 2020 року. Найбільший сплеск та істерія довкола коронавірусу спостерігалася упродовж березня та квітня, коли було запроваджено локдаун у світі. Упродовж двох років висвітлення коронавірусу, нове захворювання супроводжувалося наступними характеристиками: «смертельний», «загроза», «небезпечний», «невідомий», «загадковий», «вбивчий», «страшний».

На діаграмі 3 продемонстровано, зокрема, контентне наповнення сайту «ТСН» з повідомленнями про коронавірус упродовж 2020 року:

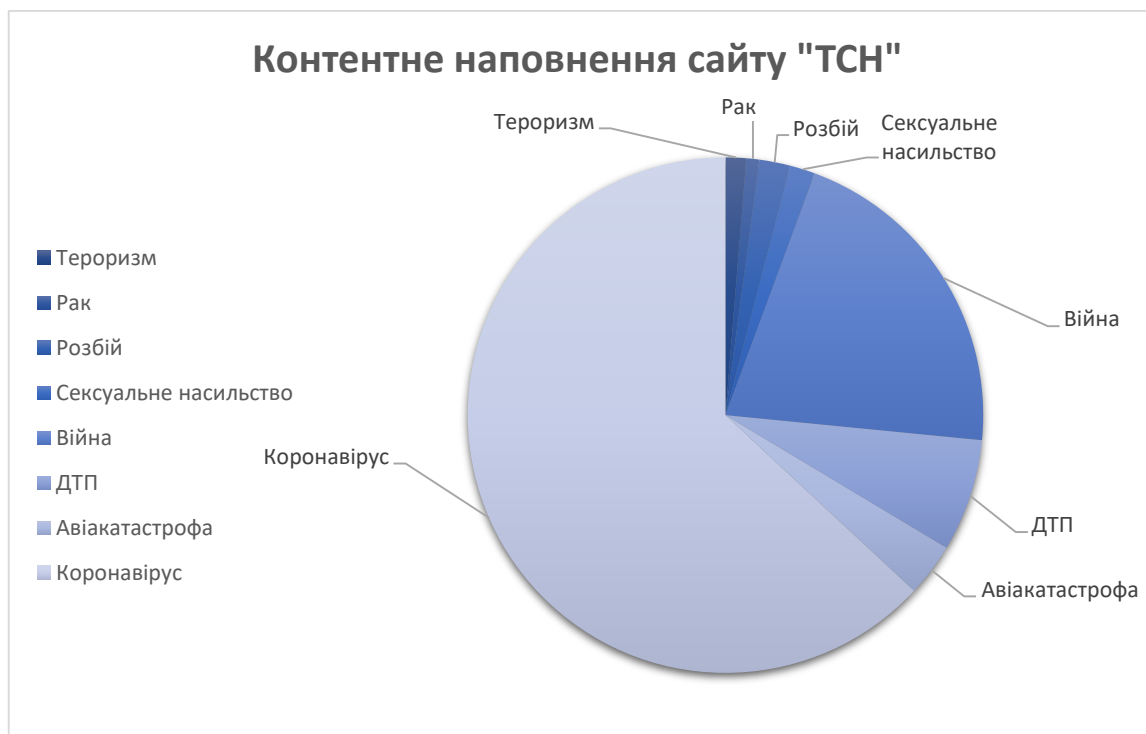
Діаграма 3.

У березні та квітні 2020 року новини про коронавірус складали понад третину всіх новин за місяць: саме на ці місяці припадає введення пандемії, зростання рівня захворюваності, запровадження всесвітнього карантину. На спад пішли після послаблення карантинних обмежень влітку. Восени із початком навчального року знову зростає кількість повідомлень, тепер уже поруч із закликами до вакцинації, які триватимуть й упродовж 2021 року.

Загалом за вищезазначеними пунктами контентного наповнення бачимо наступну картину порядку денного сайту «ТСН»:

Діаграма 4.

Що стосується теми безробіття, то це висвітлення цього питання відчутно зросло під час запровадження карантину. Стрічка новин «ТСН» надавала різні статистики та опитування. Зокрема, новина від 21.04.2020 «Через карантин збільшилася кількість чоловіків з суїцидальними настроями — КМДА» описувала, що найбільшу тривогу викликає вимушене безробіття [107].

У 2021 році тема коронавірусу та війни посідали центральне місце в інфополі, яке формує «ТСН». Висвітлення війни відбувалося двома хвилями: перша у квітні через зростання кількості російських військ на кордоні з Україною та друга наприкінці жовтня та до кінця року через пряму загрозу повномасштабного вторгнення РФ та максимальну концентрацію військ за останні 8 років. У січні 2022 року частка новин про війну та підготовку до повномасштабного вторгнення сягнула 65% від усіх новин на місяць, у лютому 2022 ця частка зростає до 80%. Коронавірус висвітлювали за темами вакцинації, поділу України на зони зараження та нові штами.

Огляд вербалізації страху у текстах журналістських матеріалів «ТСН» дозволяє виокремити найпопулярніші «маркери» даної емоції. Так у новинах даного сайту впродовж 2020-2022 року за допомогою різних частин мови були використані усі описові елементи градації страху: «тривога – переляк – боязнь – страх – жах – паніка».

Розглянемо приклади висвітлення теми ДТП. У середньому на місяць «ТСН» випускає 126 новин на цю тему. Дослідження демонструє наступну картину: «На Київщині п'яний підліток влаштував **жахливу** аварію. Неподалік знайшли тіло дівчини» [48]; «Португальський мотогонщик розбився в **жахливій** аварії на трасі» [53]; «У **страшній** ДТП на Харківщині загинули п'ятеро осіб» [69]; «У Мережі з'явилося відео **моторошної** ДТП між Mercedes та моторолером у Києві» [108]; «На трасі Київ-Чоп сталася **моторозна** смертельна ДТП, водій згорів живцем» [115]; «**"Страшний"** приклад недбальства й безвідповідальності водіїв": Зеленський відреагував на **моторозну** ДТП під Києвом» [122]; «В окупованому Криму у **страшній** ДТП з мікроавтобусом та вантажівкою загинуло вісім людей» [124]; «Нічне **жахіття**: біля Луцька легковик протаранив бус, який

віз людей із відспівування» [125]; «Кадри **жахують**: у Вінницькій області у потрійній ДТП загинули дві людини, чотири – в лікарні» [127]; «**Страшна** ДТП у Хмельницькій області: загинуло подружжя, дитину госпіталізували» [134]. Приблизно п'ята частина усіх новин про ДТП на «ТСН» містить маркери страху, які завжди виражаються словами «жах», «жахіття», «жахливий», «страшний», «моторошний». Таким чином подібні заголовки набувають елементів клікбейтності за рахунок емоційності, водночас продукуючи гіперболізовано страшне сприйняття даної теми у ЗМІ. Це підтверджує зведена статистика Ромах [32], що тема ДТП лякає населення в 4 рази сильніше відносно реальної загрози.

Одна з часто вживаних і стабільно висвітлюваних тем на «ТСН» – це тема раку. У середньому на місяць сайт випускає 15 новин про рак. За Ромах ця хвороба лякає споживачів інформації майже у 8 разів більше від реальної загрози [32]. Стрічка новин «ТСН» містить наступне:

1) «"Я досі **тремчу**": у сина Джона Леннона екстрено видалили злоякісну пухлину» [66] – де «тремтіння» є описовим елементом стану фізичного переживання страху;

2) «"Я дуже **налякана**": у Шеннен Догерті діагностували рак четвертої стадії» і подальший текст новини із цитатою: «Акторка зі сльозами на очах розповіла про **страшний** діагноз. [...] Я немов **скам'яніла**. Я дуже **налякана**. Але найбільше мені **страшно** було повідомити цю новину моїй мамі і чоловікові. Моя мама – дуже сильна і мужня. Мій чоловік теж, але я **хвилююся** за нього» [68] – демонстрація стану наляканості хворобою та тривоги за рідних. «скам'яніла» – фізичне переживання страху;

3) «8,2 мільйона людей помруть в найближчі роки через свої повсякденні звички – науковці» із подальшим текстом, що паління спричиняє рак: «Проте в сучасних умовах хвороба набула **страхітливих** масштабів. [...] Тож, якщо замінити горіння – зменшується і шанс почути **страшний** діагноз» [70].

Простежується тенденція, як довкола раку створюється тривожне самовідчуття реципієнта інформації. Маніпуляція з використанням слів «страшний», «страхітливий» у випадку з новиною про паління покликана

налякати читача наслідками даної звички, однак на прикладі двох інших вищезазначених новин видно гру на емоціях та детальне висвітлення страху у вербальному вигляді.

Ще одна тема, яка висвітлюється на «ТСН» з маніпулюванням страхом – це зґвалтування. За Ромах страх перед сексуальним насильством майже удвічі перевищує реальну загрозу [32]. Виходили новини з наступним змістом:

1) «Президент Федерації фігурного катання Франції подав у відставку після **жахливого** зізнання спортсменки у зґвалтуванні» – з подальшим текстом повідомлення: «Про ці **жахіття** розповіла у своїй книзі бронзова призера Чемпіонату світу-2000 в парному катанні Сара Абітболь» [71]. Тут з заголовку створюється ореол жаху довкола безпосередньо зізнання у сексуальному насильстві, через яке чоловіку довелося піти у відставку, а з тексту новини «жахіття» – про акти зґвалтування;

2) «Зґвалтування в Кагарлику: в ООН **стурбовані** свавіллям копів і дають пораду змінити культуру поліції» [114] – тривога передається не стосовно акту зґвалтування, а стосовно реакції на нього від світової організації;

3) «**Кричала і пручалася**: молодик намагався зґвалтувати 11-річну дівчинку у Житомирській області» [118] – опис стану фізичного переживання страху у стані «бий або тікай» [7].

4) «"Найбільше цього **боялися**": батьки зґвалтованого у Львові 12-річного школяра розповіли нові подробиці» [119] – страх довкола розслідування випадку сексуального насильства.

5) «Педофіла, який поглумився з 7-річної дівчинки на Волині, засудили до 5 років в'язниці: **жахливі** подробиці справи» [123];

6) «"Страшно": жертва зґвалтування у Кагарлику прокоментувала звільнення одного із кривдників» [131] – з подальшим текстом повідомлення: «Адвокатка жертви злочину **побоюється**, що суд відпустить і інших поліцейських» – страх довкола неналежного розслідування випадку зґвалтування;

7) «Жертви **бояться** помсти: у Рівному відпустили під домашній арешт

обвинуваченого у 6 зґвалтуваннях» [135] – маніпуляція страхом з метою тиску на слідство.

З прикладів даних повідомлень можна зробити висновок, що не усі матеріали розповсюджують страх довкола самого акту сексуального насильства. Більшість із них викликають стан страху, тривоги і жаху довкола реакції спільноти та навколо розслідування, яке може виявитися несправедливим до жертви, що призводить до стигматизації теми зґвалтування.

Найбільш штучно спродукованим страхом є страх авіапольотів. Незважаючи на те, що літак є найбезпечнішим видом транспорту, новини висвітлюють авіакатастрофи дуже детально, а найбільші з них будуть активно присутні в інфополі щонайменше впродовж тижня. Так на «ТСН» виходили такі повідомлення про авіакатастрофи:

1) «**"Жахливі** новини". Трюдо висловив співчуття рідним загиблих у авіакатастрофі під Тегераном» [49] – з подальшим текстом: «Джастін Трюдо назвав сьогоднішню аварію літака **"жахливою"** і зазначив, що він подумки з усіма, хто втратив своїх близьких у цій авіатрощі. [...] **"Жахливі** новини з Тегерану сьогодні вранці...»;

2) «В аеропорту "Бориспіль", де чекали на борт із Тегерана, люди **нажахані** трагедією» [50] – із текстом: «Проте пасажирів **нажахані**, готові відмовлятися від польоту»;

3) «Пасажирка літака МАУ передчувала катастрофу. За 20 хвилин до зльоту вона зателефонувала чоловікові з **тривогою**» [51] – текст: «За його словами, у жінки було **передчуття**, що літак може впасти, вона також **турбувалася** про людей, яких залишала в Ірані. [...] За словами Хасана, жінка просила її заспокоїти. "Вона хотіла, щоб я запевнив її, що війни не буде. Я сказав, щоби не **хвилювалася**. Нічого не трапиться"»;

4) «"Було **передчуття** якесь". Пілоту МАУ раптово змінили смертельний рейс на Тегеран на інший» [52] – з текстом: «"Ми сиділи за сусідніми столиками в брифінгу. Вони були дуже **стурбовані**, мабуть, вони знали, було **передчуття** якесь...»;

5) «Уціліли дивом: історії людей, які вижили після **страшних** авіакатастроф» [128];

6) «Спалах і **жахливе** полум'я: очевидці зняли на відео Чугуївську трагедію» [129];

7) «"Тяжко усвідомити втрату стількох друзів": Курсант, який не сів в АН-26, розповів про загиблих товаришів» – в тексті: «І я уявляю, яка це **страшенна** втрата для їхніх рідних...» [130].

Як було зазначено, тільки у 2020 році сталося дві масштабні авіакатастрофи, і новини про них з'явилися двома хвилями. Дивлячись на діаграму 4 та відносно невеликий відсоток новин про падіння літаків, робимо висновок, що довкола кожної окремої ситуації матеріали «ТСН» нагнітали «жах», «страх», «тривогу». Падіння літака містить «жахливі» кадри, родичі загиблих «нажахані». Також штучно створюється «тривожне передчуття» перед авіапольотами, яке може спричиняти страх до кожної мандрівки літаком. Крім цього, «ТСН» на хвилі інфоприводу про падіння літака АН-26 під Чугуєвом випустили новину з вищезазначеного пункту 5, щоб збільшити відчуття страху авіакатастрофи.

Найбільше маніпуляцій страхом під час дослідження було виявлено довкола теми коронавірусу і війни. Розглянемо спершу тему коронавірусу. Новини про нову хворобу були щоденно присутні у стрічці «ТСН», починаючи з 16 січня 2020 року, однак саме маніпулятивні тексти, зав'язані на страху, з'являлися хвилями. Можна виокремити декілька з них: 1) перші згадки про хворобу і її стрімке розповсюдження у світі; 2) поява захворювання в Україні; 3) перший карантин; 4) обмеження карантину і зростання захворюваності; 5) поява нових штамів коронавірусу; 6) впровадження вакцинації. З темою карантину міцно пов'язана тема безробіття, водночас спостерігається спад тем ДТП, розбою, раку, тероризму, авіакатастроф та сексуального насильства.

Тепер поетапно розглянемо контентне наповнення стрічки «ТСН» під час різних хвиль. Перші згадки про хворобу та її поширення у світі, які розпочалися в січні 2020 року:

1) «Загадкова вірусна пневмонія з Китаю продовжує ширитись світом і вже

дісталась Японії» – текст: «Що відомо про загадкову хворобу, як вона виникла та чому викликає **занепокоєння** у медиків» [54] – страх на рівні тривоги;

2) «У Китаї підтвердили, що новий смертоносний коронавірус може передаватися від людини до людини» – текст: «Існують **побоювання**, що число хворих може збільшитися через новорічні свята, коли мільйони людей вирушатимуть у подорожі не тільки країною, а й за її межі» [55] – страх на рівні тривоги;

3) «Коронавірус крокує планетою: ВООЗ готується дати відповідь» – текст: «Загадкова і смертельна хвороба охоплює все більше людей у Китає, а світом уже поширюється хвиля **паніки**» [56] – страх на рівні паніки;

4) «Безпрецедентний карантин: китайський коронавірус заблокував у зоні ризику 20 мільйонів людей» – текст: «Подекуди в містах уже почалися проблеми з харчами – в деяких супермаркетах полиці порожні, в інших люди в черзі ледь не б'ються за продукти» [57] – у новині повідомляється про панічні дії мас, страх на рівні паніки;

5) «Блокпости та масові втечі. як живе китайське місто ухань, яке стало епіцентром спалаху вбивчого коронавірусу» – текст: «Втім у місті все ж вирують **страх та занепокоєння**» [58] – рівень страху і тривоги;

6) «"Паніка та ізоляція від світу". Білоруска розповіла, що відбувається в охопленому вірусом Ухані» – текст: «"Можу сказати, що люди **налякані, паніка** є навіть серед місцевих, – сама дівчина каже, що до останнього намагалася не піддаватися емоціям і розважливо дивитися на обставини. – Але день назад у мене була **жахлива паніка**. Від безвиході, – описує дівчина те, що відчуває. – Вийхати неможливо. І величезний ризик захворіти саме на вокзалах, в аеропортах"» [59] – страх на рівні жаху і паніки;

7) «Україна не готова до коронавірусу з Китаю й активно бореться проти грипу» – текст: «Щойно приземлився борт з китайського острова Санья. В залі прильоту помітне **хвилювання**. Пасажири втомлені, **налякані**, але здорові. [...] Значно **тривожніше** те, що перевіряють лише прямі рейси з Китаю. [...] Бо в Мережі уже є **лякачки** про небезпечні пакунки, привезені китайським інтернет-

гігантом. [...] "Майже не замовкав, кашляв, кашляв. Дуже **налякалися**", – говорить мама Ольга Андрійчук» [60] – страх на рівні тривоги і переляку;

8) «Коронавірус із Китаю. Наскільки небезпечний вірус, через який уже ізолювали 56 мільйонів людей» – текст: «**Спантеличені** люди у масках. [...] Життя у 18 китайських містах перетворилося на суцільне **божевілля**. Люди **бояться** одне одного. [...] Та дослідження підтвердили **найстрашніший** варіант – вірус навчився мігрувати від людини до людини. [...] Допоки учені шукають порятунку, в ізолюваному Ухані готуються до **найстрашнішого** розвитку подій» [61] – страх підсилюється найвищою формою ступеня порівняння прикметників;

9) «"Порожні вулиці, **паніка** та **хаос**". Українці в Китаї розповіли про життя в містах, які охопив вбивчий вірус» – текст: «Почалася **паніка**, ми почали телефонувати своїм керівникам. [...] "Дуже багато **паніки** з боку іноземців, які приїхали в цей період до Китаю. Також багато **паніки** в ЗМІ. [...] Іноземні студенти, які тут навчаються, дуже **панікують**. [...] Перебуваємо у стані **хвилювання**» [62] – страх на рівні паніки;

10) «Різке збільшення жертв і гіпотеза про лабораторію: коронавірус продовжує наводити **жах** на планету» [63] – страх на рівні жаху, виходить за межі Китаю і лякає уже весь світ.

11) «Новий день спалаху. ВООЗ критикує погану підготовку світу, уханський вірус прослизнув у ще три країни» – текст: «У ВООЗ зізналися, що **стурбовані** тим, що багато країн залишаються непідготовленими до зустрічі інфекції на своїй території» [64] – страх на рівні тривоги.

Простежується наростання «жаху» та продукування «паніки» через появу і стрімке розповсюдження нової хвороби, яка наростає паралельно зі зростанням кількості захворюваних, смертності, а також із впровадженням нових і радикальних заходів карантину. Почали поширюватися також і теорії змови: «Біологічна зброя Китаю та розробка США. На тлі спалаху коронавірусу масово ширяться теорії змови» [65]. Зріс також і рівень расизму відносно людей азіатської зовнішності на фоні страху, оскільки вірус почав поширюватися саме

з Китаю: «"Гостям з Китаю вхід заборонено": у світі спостерігають спалах расизму проти китайців через коронавірус» з подальшим текстом: «"Зі зростанням страху перед загадковою хворобою більш гострими стають антикитайські, а деколи й антиазійські, настрої, – пишуть у виданні. – Китайці та інші азійці скаржаться на расизм у Європі, США, Азії та Тихоокеанському регіоні"» [66]. Під категорію расизму до китайців і одночасну маніпуляцію страхом підходить також новина: «В областях України китайцям відмовляють у поселенні в готелі через **острах** коронавірусу – МОЗ» [72]; «**Переполох** у НАУ: азіатському студенту стало зле на парах» з подальшим текстом: «Його азіатське походження так **налякало** усіх, що в університеті перекрили цілий поверх» [73].

Друга хвиля маніпуляцій страхом відносно коронавірусної хвороби розпочалася всередині лютого 2020 року і супроводжувала події довкола евакуації українців із зараженого міста в Китаї та перші випадки заражень в Україні. Подібні новини викликали паніку та навіть агресивні акції протестів:

1) «У Львівській області заблокували в'їзди до шпиталю, куди можуть привезти на карантин українців з Китаю» з текстом: «Місцеві мешканці **бояться**, що до них завезуть вірус. [...] Учасники протесту заявили, що "**хвилюються** за своїх дітей", тому не хочуть, аби до їхнього населеного пункту привозили українців з охопленого коронавірусом Уханя» [80];

2) «Перекриті дороги, сутички з поліцією, чутки і **паніка**: як українці зустрічали своїх співвітчизників з Китаю» – текст: «**Паніка** сягнула апогею у Нових Санжарах, коли офіційно стало відомо, що людей повезуть до санаторію МВС в Полтавській області. Крім того, **страхи** підігривають невідомі зловмисники, які розсилають брехливі повідомлення про нібито виявлені випадки коронавірусу в Україні. [...] У парламенті вже кілька днів бурхливо обговорюють цю хвилю **паніки**. Одні звинувачують владу в поганій комунікації, інші поділяють **страхи** своїх виборців, треті закликають не спекулювати на **паніці** заради власної популярності. [...] Роздмухування **паніки** може бути елементом гібридної війни, – застерігають фахівці з інформаційної безпеки. [...]

Невідоме **лякає** людей найдужче. Хвилі **страху** та агресії соціальні психологи фіксували й раніше» [81];

3) «Хвиля протестів прокотилася всіма регіонами, де зі **страхом** очікували прибуття людей з Китаю» – текст: «Перекриті дороги, сутички з поліцією, чутки та дезінформація – **паніка**, пов'язана із поверненням літака з евакуйованими українцями з Уханя, сягнула свого **апогею**. Всі запевнення влади, що на борту лише здорові люди, **переляканих** не заспокоюють. Їхні **страхи** підігривають невідомі зловмисники, які розсилають брехливі повідомлення про нібито виявлені випадки коронавірусу в Україні» [82];

4) «Тест на людяність. Як зустрічали в Україні евакуйованих з Уханя та як це робили в інших країнах світу» – з текстом: «"Ми, депутати Обухівської райради, вкрай **стурбовані** розміщенням евакуйованих громадян з міста Ухань на території Обухівського району» [83];

5) «Заблокований міст, **паніка** та чутки: що повідомляють про ситуацію в Нових Санжарах» – текст: «"У людей **паніка**, вони одне одного **накручують** та **плачуть**, ширяться чутки і фейки", – зазначила Земляна» [84];

6) «У Чернівецькій області родина зачинилася на карантин через підозри селян щодо коронавірусу» – текст: «Родина з Буковини, яка повернулася десять днів тому з Китаю, ув'язнила себе в хаті через **паніку** односельців. [...] Медики зайшли до хати в захисних костюмах – селяни **перелякалися** ще дужче» [86];

7) «У Чернівцях виявили коронавірус з Уханя: чи є **паніка** в місті та що кажуть його мешканці» – текст: «"Ввечері маски отримали, їх розкупили. Беруть по 20-30. У людей **паніка**. замість масок є респіратори", – каже провізорка Ірина Балацька» [91] – новина також відображає панічні дії населення;

8) «Коронавірус у Чернівцях: жителі будинку зібрались на мітинг під вікнами хворого з вимогами» – текст: «"Ми **боїмося**, ми не хочемо, щоб це було далі, щоб це можна було зупинити і щоб показали нашій владі як це зупинити у місті", – скаржилася мешканка будинку Олена Свідерська» [92];

9) «"Ситуацією всі **налякані**": як живе у режимі надзвичайного стану Радомишль, де померла інфікована коронавірусом» [96];

10) «"Лікар почув, що я з Європи, і втік". На Прикарпатті медики **злякалися** пацієнта з підозрою на коронавірус» [98];

11) «На Буковині закриваються цілі села, а в інших містах пенсіонери б'ються за місця у транспорті та блокують його: як живе Україна на карантині» – з текстом: «**Паніка** відчувалася всюди» [100].

Одночасно з цими новинами з України «ТСН» випускають повідомлення про паніку у світі. Зокрема, відбувалося зростання захворюваності в Італії та США:

1) «Перші жертви, закриті на карантин міста та скасовані матчі. Як коронавірус атакував Італію» – текст: «Італійська влада **побоюється**, що вірус уже вирвався за межі ізолюваних осередків в Ломбардії і Венето, що суттєво ускладнить боротьбу з його поширенням [87] – новина виходить на фоні протестів у Нових Санжарах;

2) «Спалах коронавірусу в Італії, де мешкають десятки тисяч українців. Що їм робити і яка ситуація на кордоні» – текст: «Паніки як такої немає, але люди **непокояться**. [...] "Ми **хвилюємось**, що позначиться на нас ще як мінімум на рік вперед". [...] **Переживають** за людей похилого віку, за батьків, оскільки тут чітко сказали – що люди за 80 років чи з якимись ускладненнями, вони у найбільшій зоні ризику» [88];

3) «**Паніка**, порожні полиці магазинів та закриті міста. що відбувається в Італії під час спалаху коронавірусу» – текст: «**Остерігаємось** нових випадків поширення, які неможливо передбачити. [...] **Налякані** також і місцеві мешканці. Люди буквально "розмітають" продукти і предмети першої необхідності, **стривожені** рішенням уряду заборонити пересування між районами, що визначені як "гарячі точки" через нові випадки хвороби» [89];

4) «Коронавірус атакував понад сотню країн і спричинив пандемію: що це таке» – текст: «"ВООЗ цілодобово оцінює цей спалах, і ми глибоко **стурбовані** як **тривожними** рівнями поширення і серйозності, так і **тривожними** рівнями бездіяльності. Тому ми зробили оцінку, що COVID19 можна охарактеризувати як пандемію", – заявив глава ВООЗ Тедрос Адханом Гебрейєсус» [94] – новину

випустили на фоні перших заражень в Україні;

5) «Туалетний папір та дезінфектори для рук: що американці **панічно** закупають у магазинах» [95];

6) «"Люди **бігають з квадратними очима**": українці в Європі розповіли про ситуацію з коронавірусом» – текст: «У нас **паніка**, бо я живу в місті Гожув-Великопольский... **Паніка** через те, що поруч центри заражені" [...] "Ну вони **панікують**, все згрібають, скаржаться, що просто капець-капець, а на роботу хворі ходять і кашляють", – додала вона. [...] У Німеччині також говорять про **паніку** і катастрофу у магазинах з продуктами» [97];

7) «В Індії **нажаханий** екіпаж тікав через вікно літака через пасажирів з підозрою на коронавірус» [101];

8) «"Найгірший сценарій, коли почнуть хворіти лікарі": США обігнали Китай за кількістю хворих на коронавірус» – текст: «Ми постійно на контакті з етнічним українцем, парамедиком Андрієм. Він, хоча працює не в самому мегаполісі, а в штаті Нью-Йорк, у передмісті, каже: відчувається, що люди **налякані**» [102].

Тут бачимо активне і щоденне використання маркерів страху. Можна зробити висновок, що нагнітання страху довкола коронавірусу у ЗМІ, в тому числі й на «ТСН» призвело до сплеску по всьому світу акцій протестів та панічних дій, таких як масове скуповування продуктів і створення штучного дефіциту. Одночасне залякуюче висвітлення новин з найбільш серйозних точок зараження коронавірусом і повідомлення про перші зараження в Україні призвели до гіперболізації жаху перед новою хворобою.

Третя хвиля маніпуляцій страхом супроводжувала карантин наприкінці березня та в квітні 2020 року. Так сайт «ТСН» випускав новини з погрозами та теоріями змови. Наприклад: «Загадкова пневмонія в Україні у січні змусила задуматись українців про спалах коронавірусу вже тоді» [103]; «"Можемо повторити сценарії Італії та Іспанії": у МОЗ назвали дату, коли в Україні очікується пік захворювання коронавірусом» [104]; «Залишиться надовго, а звичайна вакцинація не допоможе: вірусологиня розповіла про здібності нового

коронавірусу» [105]; «"Буде багато смертей": Трамп анонсував у США "важкий тиждень" через коронавірус» [106]. Водночас страх вербалізовувався за допомогою наступних фраз: «люди налякані», «дуже страшно», «жахи коронавірусу», «сахаються від медиків», «ситуація дійшла до паніки», «страх і умови роботи в лікарні», «зростання тривожності», «страшна світова статистика», «висловлюють стурбованість», «провокували паніку», «хвороба лякає», «б'ють на сполох», «другі Санжари» (в контексті, що можуть повторитися панічні акції протесту [109]).

3 травня 2020 року розпочалася четверта хвиля маніпулювання страхом на тему коронавірусу, і тут уже чітко можна простежити мету маніпуляцій, адже світ поступово послаблював карантин і виникла загроза, що втомлені локдауном люди будуть порушувати карантинні заходи, приховувати власну захворюваність, що в результаті призведе до збільшення рівня зараженості і смертності. Проте спостереження показало, що, порівняно із першою хвилею новин, четверта вже не справляла ажіотажу, тож перегляди суттєво впали. Щоб привернути увагу до проблеми, «ТСН» застосовували клікбейтні заголовки та маніпуляцію страхом:

1) «**ВООЗ б'є на сполох**: у Білорусі критична ситуація з поширенням коронавірусу» [110];

2) «В Азії **побоюються** другої хвилі пандемії коронавірусу» [111];

3) «У ВООЗ попередили про ще смертоноснішу хвилю коронавірусу в Європі» – текст: «"Я дуже **стурбований** подвійною хвилею – восени у нас може бути друга хвиля COVID і інша хвиля сезонного грипу або кору. Два роки тому у нас було 500 тисяч нещеплених від кору дітей", – сказав він» [112];

4) «"Ситуація викликає **занепокоєння**": у ВООЗ зафіксували новий осередок коронавірусу» [113];

5) «"Така динаміка нас сильно **насторожує**", – Степанов про стрімке зростання захворюваності коронавірусом в Україні» – текст: «Мене дуже **турбують** ці цифри» [116];

6) «"**Тривожний** сигнал": в Одеській області четвертий день поспіль зростає

кількість випадків коронавірусу» [117];

7) «"**Тривожний** антирекорд": голова Одеської ОДА повідомив про стрибок захворюваності коронавірусом» [120];

8) «Коронавірус атакує Київ: Кличко розповів про **тривожну** тенденцію» [121].

Вищезазначені новини продукують стан тривоги, яка не є серйозним проявом страху, однак підтримується в свідомості й організмі постійно та фоново, що значно послаблює здатність критично мислити. Також роздухується тривога з метою змусити людей дотримуватися карантину, з метою вплинути на владу, яка запроваджує обмеження, фінансує лікарні, закуповує засоби захисту, організовує ізоляцію тощо.

Хвилі маніпуляцій довкола нових штамів коронавірусу були схожі на перші згадки коронавірусної хвороби, однак новинам не вдалося розповсюдити паніку, тому підтримувалося відносно «стабільне» залякування: «"Буде ще важче": у ВООЗ спрогнозували значне зростання смертності від коронавірусу» [126]; «"Попереду важкі часи": Степанов назвав ситуацію з коронавірусом в Україні близькою до катастрофи» [132]; «"Місць у лікарнях не буде навіть в коридорах": Шмигаль прокоментував необхідність карантину» [133]; «"Ця хвиля буде важкою": лікарка з Прикарпаття розповіла про прояви COVID-19, яких ще не було» [137].

Хвиля залякування вакцинацією стосувалася більше страху довкола наслідків, якщо люди відмовляться від такої процедури: «Байден **побоюється**, що США не зможуть досягти колективного імунітету населення від коронавірусу до кінця літа» [136]; «"**Страшно** бачити, як хворіють і помирають": стало відомо, кого першим вакцинували у Чернігівській області» [138]; «"Щоб не померти – треба зробити щеплення" – Максим Степанов закликав українських медиків» [140].

Упродовж 2021 року ситуація з коронавірусом поступово змінилася висвітленням теми війни. Дана тема на рівні з коронавірусом була включена в моніторинг контентного наповнення сайту «ТСН», оскільки Україна з 2014 року

перебуває в стані гібридної війни з РФ, окуповано території Донецької та Луганської областей, незаконно анексовано територію півострова Крим, наявне загострення збройного протистояння у 2021 році, а з лютого 2022 розпочалося повномасштабне вторгнення військ РФ на територію усієї України. Таким чином тема війни стає простором для маніпуляцій, оскільки постійно присутня в інфополі. Фаза активної війни упродовж 2022 року не розглядалася в дослідженні, оскільки складно промоніторити маніпуляції та їхні наслідки.

Маніпуляції страхом на темі війни з'являлися напливом залежно від загострення ситуації на фронті. Їхня мета – це тиск на владні органи всесвітніх організацій, керівництво РФ та окупованих територій. Водночас маніпуляції страхом спостерігаються довкола бойових дій на Близькому Сході з аналогічним тиском, щоб припинити вогонь, посилити санкції, висловити погрози тощо. Прикладом будуть наступні новини:

1) «**Неспокійна** субота: бойовики дев'ять разів атакували сили ООС на Донбасі» [15];

2) «В ООН **занепокоєні** загрозою збільшення нового насильства та гуманітарною кризою на Донбасі» – текст: «В ООН **стурбовані** новим загостренням ситуації на Донбасі, зокрема, порушенням режиму припинення вогню біля золотого 18 лютого. [...] Сьогоднішні **тривожні** повідомлення про серйозні порушення режиму припинення вогню на лінії зіткнення біля Золотого, зокрема, як стверджується, із застосуванням важкого озброєння, викликають глибоке **занепокоєння**, [...] Дікарло висловила **стурбованість** гуманітарною ситуацією на Донбасі» [75];

3) «"**Тривожна** ескалація". Екстенсек НАТО відреагував на жорстокий бій під Золотим та звернувся до Путіна» [76];

4) «У Литві висловили **занепокоєння** ситуацією на Донбасі» – текст: «Він зазначив, що **стурбований** спробою підтримуваних Росією сил перейти у наступ поблизу Золотого» [77];

5) «Кривавий бій поблизу Золотого: у МЗС закликали світ засудити ескалацію на Донбасі» – текст: «"**Дуже стурбовані** ескалацією на Донбасі після

останньої російської атаки» [78];

6) «В мережі з'явилося **моторошне** відео, як бойовики запускають снаряди по українських позиціях» [79];

7) «У МЗС Росії "глибоко **стурбовані**" через кривавий бій поблизу Золотого» [86] – маніпуляція на темі удаваного страху з метою відвернути від себе підозри і заперечити факт обстрілу української території.

8) «Кулі зранку, вдень та вночі: мешканці Золотого та Хутіра Вольного **бояться** вийти на вулицю» [92].

9) «"Напруженість буде збільшуватися щогодини": в ООН закликають негайно припинити вогонь в Ідлібі» – текст: «В ООН **занепокоєні** загостренням конфлікту в Сирії. [...] Він додав, що із **тривогою** слідкує за ескалацією конфлікту та втратою "десятків" турецьких солдат під час повітряних ударів» [90].

Найбільш поширеним є використання саме елементу тривоги, який продукується в реципієнтів інформації.

У 2021 році заговорили про загрозу повномасштабного вторгнення, новини про тему війни зростали з появою нових провокацій, висловів лідерів країн та зрештою справжнім скупченням військ на кордоні з Україною, які сталися у квітні та на початку листопада 2021 року. Новинна стрічка «ТСН» випускала подібні до наступних повідомлень з елементами страху: 1) «"Дуже **страшно**, хата вся тремтить": прифронтове Золоте знову опинилося під вогнем бойовиків» [139]; 2) «США **занепокоєні** загостренням агресії РФ на Донбасі – Блінкен» [141]; 3) «Франція і Німеччина **стурбовані** збільшенням кількості порушень режиму припинення вогню після стабілізації ситуації на сході України від липня 2020 року» [142]; 4) «Росія масовано перекидає війська до кордону з Україною, – Washington Post» – із текстом: «Це посилює **побоювання**, що виникли у квітні, коли країни Заходу закликали російську сторону відвести війська від українського кордону» [143]; 5) «**Тривожне** затишшя: українські бійці на Донбасі очікують на нові провокації від бойовиків» [144].

У 2022 році рівень тривоги в новинах сайту «ТСН» почав перетікати в страх,

жах і паніку: 1) "Нагнітання міжнародного мілітаристського **жаху**": МЗС РФ назвало "приреченим" союз України, Британії та Польщі» [145]; 2) «"Навіть стійкі люди почали **нервувати**": Арахамія розповів про нараду в Офісі президента» [146]; 3) «Бензобаки тримають повними та скуповують свічки: як херсонці готуються до ймовірного вторгнення Росії» – текст: «Знаєте, все-таки **хвилюємося**. [...] Ви розумієте, намагаємося не нагнітати ситуацію, думати, аналізувати, але **страшно**» [147]; 4) «Доба **тривожного** очікування: як дата "вторгнення" до України стала Днем єднання» [148]; 5) «"Діти **були, як закаменілі**": очевидці розповіли про обстріл дитсадку в Станиці Луганській» [149]; 6) «США побоюються, що Путін може скористатися від'їздом Зеленського на Мюнхенську конференцію» [150]; 7) «"Ситуація наближається до пункту, якого всі побоюються" – Дуда про ескалацію конфлікту на Донбасі» [151]; 8) «"Сильно **стурбований**": генсек ООН прокоментував рішення РФ щодо визнання так званих "ЛДНР"» [152].

Можна зробити висновок, що найпоширенішим маркером страху довкола теми війни були тривога, стурбованість, стан занепокоєння, неспокою, знервованості. Акти збройної агресії з боку ворога викликали боязнь, жах, хвилювання, страх.

Варто також відзначити, що в журналістських матеріалах на сайті «ТСН» доволі часто присутня гіперболізація наслідків якоїсь події та гіперболізація її сприйняття, яка межує з клікбейтом і так само покликана нагнітати паніку і жах у читачів інформаційного повідомлення. Так, наприклад, дуже часто використовуються фатальні слова «апокаліпсис», «пекло», «кінець світу» і «катастрофа», що є звертанням до глибинних, насичених міфічним сприйняттям, страхів людей:

1) «Найпопулярніші курорти Австралії на Різдво потрапили до **пекла**. Людей масово евакуюють через пожежі» – із текстом: «Австралійцям загрожує **страхітливий** початок нового року, коли бурхливі пожежі прориваються до популярних туристичних місць на південно-східному узбережжі країни, змушуючи тисячі людей шукати притулку на місцевих пляжах. [...] "Це було так,

ніби ми опинилися в **пеклі**", – сказала Зої Сіммонс» [153];

2) «До "**кінця світу**" залишилось сто секунд. Стрілки Годинника судного дня наблизились до опівночі як ніколи» – текст: «Головні **побоювання** викликають загроза ядерної зброї і зміни клімату» [154];

3) «Хроніки **апокаліпсису: пекельні** пожежі у Чорнобилі, вигорілі села, забруднення повітря у Києві та жахлива смерть бобра» [155];

4) «Справжній **апокаліпсис**: мешканці згорілого села Личмани Житомирської області показали **страшні** наслідки пожежі» [156].

Також варто відзначити, що спосіб відтворення інформації впливає на сприйняття. Зокрема, «ТСН» часто використовують слова «стурбований», «занепокоєний» в контексті світових та українських владних організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я, Організація об'єднаних націй, Міжнародний валютний фонд, Міністерство охорони здоров'я України.

З усього вищеописаного можна зробити висновок, що «ТСН» схильні до маніпуляцій страхом як глобальних, які сприяють розвитку фобій, психічних неврозів та призводять до панічних та агресивних дій, так і фонових, які продукують тривогу, недовіру, притупляють можливість критично оцінювати ситуацію. Маніпуляції застосовуються на всіх рівнях тем, які зав'язані на смерті, болю, загрозі, відторгненні від соціуму.

3.2 Дослідження маніпуляції страхом в текстових новинах на сайті «Суспільне» за 2020-2022 роки та порівняльна характеристика із контентним наповненням сайту «ТСН»

«Суспільне» є спрощеною назвою Національної суспільної телерадіокомпанії України, суспільний мовник, який позиціонує себе як державне некомерційне ЗМІ, яке фінансується за кошти держбюджету та абонентської плати. Суспільне мовлення здійснюється на радіо, телебаченні, а також як інтернет-ЗМІ. Сайт «Суспільного» є об'єктом дослідження дипломної роботи.

У березні 2022 року Інститут масової інформації рекомендував «Суспільне»

як достовірне медіа, повідомленням якого можна довіряти. Мовник дотримується принципів журналістської діяльності, таких як достовірність, оперативність, об'єктивність. Особливістю контентного наповнення сайту «Суспільне» є регіональне висвітлення подій та мінімізація новин з-за меж України.

Забігаючи наперед, варто відзначити, що за допомогою дослідження було з'ясовано, що журналістські матеріали сайту «Суспільне» містять майже у вісім разів менше маніпуляцій страхом, ніж новини на сайті «ТСН», однак вони також присутні в новинах ексклюзивного значення. Тому моніторинг контентного наповнення цього сайту відбувався у порівнянні з наповненням сайту «ТСН».

Найперша різниця цих двох інтернет-ЗМІ у кількості новин на місяць. В середньому «Суспільне» випускає 5,3 тисячі новин щомісяця, і це майже вдвічі менше за кількість новин на «ТСН».

Під час моніторингу до уваги бралися аналогічні теми, які були визначені у попередньому розділі наукової роботи:

1. Тероризм.
2. Рак.
3. Розбій, грабунок.
4. Сексуальне насильство.
5. Авіакатастрофа.
6. Безробіття.
7. ДТП.
8. Війна.
9. Коронавірус.

Найменше уваги «Суспільне» приділяло тероризму, раку та безробіттю, хоча стосовно першого також можна простежити ситуативні сплески кількості повідомлень. У діаграмі 5 наведено порівняння кількості повідомлень на «Суспільному» та «ТСН»:

Діаграма 5:

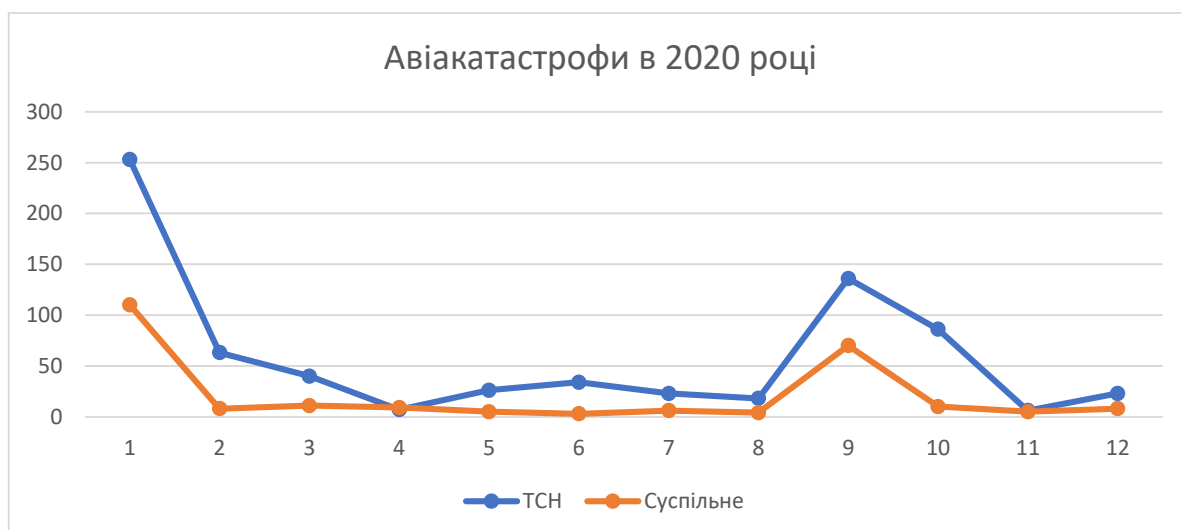

По-перше, видно суттєву різницю в кількості повідомлень навіть під час сплесків інфоприводів, зокрема в липні 2020 року, коли трапився інцидент у Луцьку із захопленням заручників. По-друге, простежується також несуттєве зростання кількості повідомлень.

Що стосується, теми висвітлення авіакатастроф на сайті «Суспільного», також простежується збільшення кількості повідомлень із появою резонансних інфоприводів, таких як збиття українського МАУ, який здійснював рейс «Київ-Тегеран», та падіння під Чугуєвом літака АН-26 з курсантами на борту.

У порівнянні з контентом «ТСН», на «Суспільному» бачимо наступну картину:

Діаграма 6:

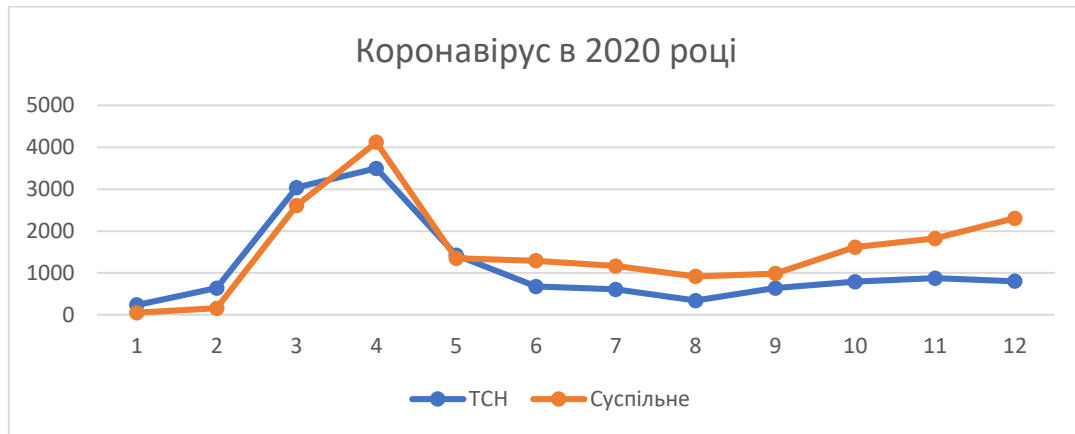

З даної діаграми видно, що «Суспільне» так само, як і «ТСН», робить широкий розголос довкола випадків авіакатастроф, що підтверджує тезу про штучне створення фобії авіаперельотів. Однак, варто зазначити, що, на відміну від «ТСН», «Суспільне» не створювало емоційного резонансу довкола падіння обох літаків у 2020 році. Під час дослідження не було помічено майже жодної новини, яка б містила маніпуляції та вербальні маркери страху. Натомість, на початку року, на хвилі новин про збиття МАУ, «Суспільне» випускає новину: «Летіти **без страху**. Відповідаємо на найпоширеніші запитання про авіакатастрофи» [157]. Єдиний коментар, який містив маркери страху, був присутній в новині: «Світ відреагував на катастрофу українського Боїнга в Ірані», де в тексті було надано наступне: «Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляйєн також висловила співчуття родичам загиблих. "Мої глибокі співчуття всім, хто втратив близьких у катастрофі українського літака сьогодні вранці. Наразі фахівці з авіаційної безпеки розслідують причину катастрофи, щоб дати відповіді на цю **жахливу** трагедію", — написала вона в Twitter. [...] У відповідь Пристайко подякував і додав, що його думки сьогодні також з шведськими сім'ями, які втратили своїх родичів цього **страшного** ранку» [158].

Цікавим є тенденція висвітлення теми коронавірусу на «Суспільному». Перша згадка про нову хворобу з'явилася пізніше, ніж це відбулося на «ТСН», – 20 січня 2020 року (для порівняння, на «ТСН» – 16 січня 2020 року). Проте висвітлення перебігу хвороби трималося на дуже високому рівні упродовж усіх двох років, які було взято для дослідження. Зокрема, у березні 2020 року відсоток новин про коронавірус сягнув 53% від усього наповнення за місяць, у квітні – 70%, наступні місяці тримався на рівні 25-30% щоденно.

Картина відображення теми коронавірусу продемонстрована нижче на діаграмі 7.

Діаграма 7:

Пояснити таку інтенсивність висвітлення новин про коронавірус на «Суспільному» можна регіональною особливістю даного сайту. З березня 2020 року мовник став вести фактично хроніку перебігу захворювання, статистику по різних областях України. Водночас, незважаючи на те, що новин про коронавірус на «Суспільному» більше, ніж на «ТСН», рівень маніпуляцій довкола цієї теми є суттєво нижчим. Зокрема, не було помічено висвітлення новин паніки із закордону, коли «ТСН» детально інформували про ситуацію в Китаї та різних країнах, «Суспільне» ж зосередилося на висвітленні новин про те, наскільки Україна готова приймати інфікованих у лікарнях різних областей. Проте, все ж ця тема залишилася найбільшим простором для маніпуляцій страхом, тому нижче будуть наведені приклади інформаційних повідомлень «Суспільного»:

1) «Поширення китайського вірусу гальмує світову економіку» – з текстом: «Через епідемію вірусу Китай продовжив новорічні вихідні на три дні, що викликало в аналітиків **побоювання** з приводу подальшої економічної ситуації та призвело до падіння світового попиту на нафту» [160];

2) «Коронавірус: ВООЗ оголосила надзвичайний стан» – текст: «"Головна причина не те, що відбувається в Китаї, а те, що відбувається в інших країнах. Ми найбільше **занепокоєні** тим, що вірус може потрапити в країни зі слабкою системою охорони здоров'я", — заявив очільник ВООЗ Тедроса Аданом Гебреєсуса у Женеві, передає New York Times» [161];

3) «У Гонконгу троє озброєних чоловіків відібрали у кур'єра 600 рулонів

туалетного паперу» – текст: «Місцеві мешканці **хвилюються**, що через спалах нового коронавірусу виник дефіцит на побутові товари, зокрема на туалетний папір, повідомляє ВВС» [164] – відображення панічних дій;

4) «"Відчуття якогось **апокаліпсису**": херсонка про ситуацію з епідемією коронавірусу в Китаї» – текст: «Безсонні ночі в аеропорту, скасовані просто перед вильотом рейси, постійний **страх** спілкування і заблоковані у своїх квартирах люди – про це й не тільки Юлія розповіла кореспондентам Суспільного» [165];

5) «Рівнянин з Італії розповів, як там ставляться до коронавірусу» – текст: «Є люди, які реально **панікують**, не знають, що робити, **бояться** дуже» [167];

6) «ВООЗ назвала епідемію коронавірусу пандемією» – текст: «і ми глибоко **стурбовані** як **тривожним** рівнем розповсюдження та складністю, так і **тривожним** рівнем бездіяльності» [168];

7) «Як там в США. Думки американців про ситуацію з COVID-19 у Штатах» – текст: «Оскільки є певні обмеження і немає офіційних звітів про тестування, ці цифри сприймаються з певною **осторогою**. [...] **Страх** і почуття нещастя. [...] Я не боюся, але перебуваю у стресі й **стурбована** ситуацією, – зазначає журналістка. – Більше **непокоюся** за своїх батьків і рідних, з якими не можу побачитися під час карантину і які перебувають у групі ризику» [170];

8) «Відвертають **паніку**: волонтерка розповіла, як захищають обличчя медиків» – текст: «Ви ж розумієте, що вони всі на межі **паніки**. Якщо люди в лікарні **панікують**, то **паніка** у тої самої медсестри, санітарки і так далі...» [171];

9) «"Сигнали з регіонів **тривожні**". МОЗ обіцяє не допустити скорочення медиків» [173];

10) «"Було **страшно**, але ми продовжуємо " – медсестра про роботу під час епідемії» [176];

11) «"Коли побачив результати тесту, був шокований". Кропивничанин вдруге інфікувався COVID» – текст: «**Найстрашніше**, – говорить лікар, – що хвороба, якщо вона почала ускладнюватись пневмонією, розвивається дуже **стрімко**» [177];

12) «Коронавірус і **паніка**. Експерт розповів, як змінилася робота швидких» [178];

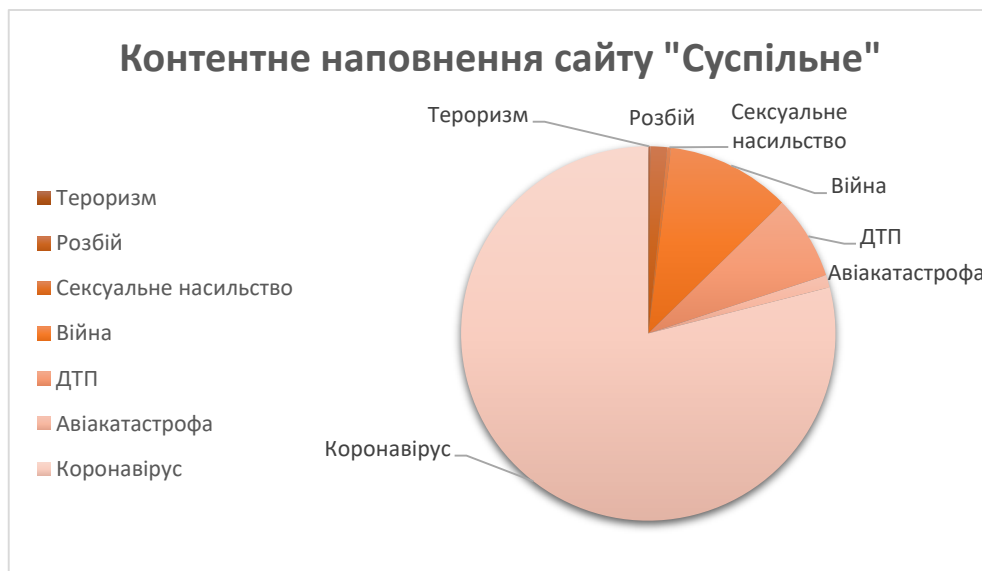
13) «**"Страх — це дефіцит знань"**. Інфекціоніст посольства США розповів, як прискорити темпи вакцинації» [179].

Порівняно із «ТСН», «Суспільне» значно менше схильне продукувати страх через вербалізацію на темі коронавірусу, хоча все ж простежуються описи паніки, страху та тривоги, найчастіше – через цитацію певних джерел, наприклад, інших ЗМІ та певних спікерів. Також у результаті дослідження вдалося зробити висновок, що «Суспільне» не розганяли паніку та фатальні настрої в такій мірі, як це робив сайт «ТСН».

Оглядаючи тематичне наповнення «Суспільного», робимо висновок, що друга за популярністю тема для новин – це ДТП, де, зокрема, не було жодних емоційних епітетів, таких як «моторошний», «жахливий» тощо. Після теми ДТП йде тема війни. Обидві висвітлюються рівномірно впродовж двох років, незначне зменшення інформації припадає на період першого локдауну в березні-квітні 2020 року, коли на «Суспільному» відбувався сплеск новин про коронавірус.

На нижченаведеній діаграмі зображено розподіл тем по категоріям. Сегментація новин відрізняється від тієї, яка наявна на «ТСН» передовсім на темі коронавірусу, яку повідомляють частіше на «Суспільному» і зменшення інформування на усі інші теми.

Діаграма 8:

Також нагнітання страху та його вербалізація не були помічені на темі війни та загрозі повномасштабного вторгнення, однак кількість повідомлень у лютому 2022 року зросла і складала половину від усього контентного наповнення сайту «Суспільне». Для порівняння у 2020 році тема війни займала всього 1% від усіх новин на рік. Нижче надано найбільш виразні приклади вербалізації страху та його нагнітання в новинних матеріалах даного сайту:

1) «Людство стоїть на порозі нової Великої депресії – Голова МВФ» – текст: «На її думку, ця **тривожна** тенденція нагадує початок 20-го століття, коли розвиток технологій та економічна інтеграція привели до першого в історії людства "золотого віку", бурхливих 20-х років та, в кінцевому підсумку, до фінансової катастрофи» [159];

2) «"Ми **боїмося**, що піде відмова від патентів". Заступник міського голови про акцію протесту підприємців» [162];

3) «Температура в Антарктиді піднялась до 20°C уперше в історії» – текст: «В Антарктиді вперше зафіксували температуру понад 20°C, що викликало **побоювання** науковців щодо нестабільності клімату в найбільшому льодосховищі світу» [163];

4) «Сотні танків і тонни зброї. В ООН розповіли про "затмарююче" військо Росії на Донбасі» – текст: «"Захоплені райони перетворилися на край **страху** і терору", – заявив Кислиця» [165] – вербалізація страху на темі війни;

5) «Мій дім – мій вбивця. Як власна квартира може стати загрозою та коли її варто "почути"» – текст: «Як з'ясувалося пізніше, за кілька днів до обвалу будинок подавав мешканцям "**тривожні** сигнали", які вони, на жаль, не розпізнали. [...] **Страшно** було лежати під завалами. [...] Він був увесь в поросі і **перестрашений** дуже. [...] Мене почала брати **тривога**» [169];

6) «Українці **бояться** економічних наслідків карантину більше, ніж епідемії — КМІС» [172];

7) «"Били разом, вдягли наручники, знімали на телефони". Розмова з побитим трансгендером і його матір'ю» – текст: «Під час розмови хлопець і його мати часто зривалися на сльози і говорили, що їм дуже **страшно**. [...] Я дуже

зараз **боюся** і хочу, щоб ви мене зрозуміли, як людину» [174];

8) «Онкохвора з Кропивницького **боїться**, що не отримає терапію від держави. В онкоцентрі кажуть: ліки є» [175];

9) «"Доля України все ще висить на волосині". Що світові ЗМІ пишуть про саміт Байдена і Путіна» [180] – гіперболізація і нагнітання;

10) «"Такого ще в нас не було **жаху**": що кажуть у селі на Рівненщині про вандалізм на кладовищі» [181];

11) «Що казати дітям і чи потрібна валіза: луцький психолог розповів про **тривожність** через агресію Росії» [182] – подібні матеріали часто виходять на «Суспільному» під час бурхливих інфорприводів і вони навпаки покликані знижувати рівень страху і тривоги;

12) «"Діти були дуже **налякані**". Подробиці обстрілу бойовиками Врубівки» [183] – вербалізація страху на темі війни.

Як можна побачити, «Суспільне» набагато менше схильне продукувати страх, створювати фатальну картину світу у реципієнтів інформації, поширювати панічні настрої тощо. Незважаючи на це, в найбільших небезпечних для життя подіях висвітлювати все ж страх доводилося, і найчастіше це робилося за допомогою цитування прямої мови свідків, спікерів та інших видань.

Порівняно із сайтом «ТСН» який створює фатальне сприйняття виру подій, нагнітає паніку і тривогу, жах, який може в результаті межувати на рівні з екзистенційним і створювати справжні фобії та продукувати психологічні неврози від систематичного читання новин даного ЗМІ. Крім цього, «ТСН» у першу чергу надає перевагу резонансу та ексклюзиву, тож продукуватися також може й шоківий стан. Однак перевага даного ЗМІ в тому, що вони здатні висвітлювати більше новин та охоплювати й міжнародні події, у той час як «Суспільне» зав'язане більше на внутрішньо українських. Серед переваг «Суспільного» можна назвати формування об'єктивної картини світу, подання фактів без емоційного забарвлення, окрім рідкісних випадків, та спроби навпаки приглушувати паніку реципієнтів інформації за допомогою повідомлень, які спрямовані на подолання «страшної» події, а не «переживання» її.

ВИСНОВКИ

Дослідження кваліфікаційної роботи було присвячене виявленню маніпуляцій страхом на вербальному рівні, тобто у текстах журналістських матеріалів сайтів «ТСН» та «Суспільне» у проміжку з 2020 до початку 2022 років. Це є розширенням теми бакалаврського диплому «Концепт страху в новинарних програмах загальнонаціональних телеканалів «Україна», «1+1», «СТБ», доповнене та поглиблене за рахунок зміщення фокусу безпосередньо на текстові інформаційні повідомлення ЗМІ, що представлені в інтернеті.

У ході дослідження вдалося виконати усі поставлені завдання:

1. З'ясовано, що страх є біологічно важливою емоцією, оскільки це захисний механізм людської психіки, який керується гормонами кортизолу та адреналіну та допомагає організму мобілізувати сили для втечі від небезпеки або для протистояння їй. Виокремлюють біологічні (емпіричні) та соціальні (метафізичні) страхи.

2. Розкрито маніпуляцію страхом як важіль впливу на масову свідомість. Маніпулювати людиною в стані страху, стресу та тривоги простіше за рахунок того, що мобілізовані сили на відчуття даної негативної емоції не сприяють критичному та об'єктивному мисленню. В такому стані людині найлегше нав'язувати стимули та ідеї, впливати на її поведінку задля певних цілей.

3. Схарактеризовано методи маніпуляцій страхом у засобах масової інформації. Контроль ЗМІ поширюється на усі сфери буття людини, пропускаючи їх через фільтри і формуючи певну картину світу у реципієнтів інформації. Маніпуляції можуть базуватися на подразниках, які людина сприймає з острахом, на стратегіях залякування, таких як ідентифікація, атрибуція, стереотипізація, встановлення асоціативних зв'язків.

4. Встановлено інструментарій вербальної маніпуляції страхом у текстовому форматі новин. Розглянуто поняття страху та лексикографічну репрезентацію цієї умови за допомогою слів-маркерів. Було розписано синонімічні ряди довкола ланцюжка наростання емоції страху: «тривога –

переляк – боязнь – страх – жах – паніка – фобія» та похідних від іменника «страх» інших частин мови: «боятися», «страшний», «страшно». Крім прямої вербалізації страху, було оглянуто й відтворення даної емоції за допомогою опису подій, які занурюють реципієнти інформації в один зі страхів самотності, смерті, болю, невідомості. Зроблено висновок, що ЗМІ схильні гіперболізувати страх довкола подій, реальна загроза яких в десятки разів менша.

5. Відстежено маніпуляції страхом у новинах на сайтах українських засобів масової інформації, таких, як «ТСН» та «Суспільне». За два роки найбільшим полем для впровадження маніпуляцій даною емоцією була тема коронавірусу та війни. Також під моніторинг потрапили теми тероризму, раку, розбою, сексуального насильства, ДТП та авіакатастроф. Простежено, що під час резонансних подій, ситуацій та явищ стрімко зростає кількість інформаційних повідомлень на цю тему. Найбільше маніпуляцій із вербалізацією страху виявлено на сайті «ТСН».

6. Розкрито поширеність проблеми впливу за допомогою страху на свідомість масового читача. Наглядна демонстрація заголовків і текстів новин з маркерами страху, а також сформовані на базі контентного аналізу діаграми демонструють значну поширеність даного виду маніпуляції передовсім на сайті «ТСН». «Суспільне» також схильні застосовувати подібні маркери, однак їхня кількість у вісім разів менша. Суспільний мовник спрямований на більш об'єктивне та беземоційне висвітлення фактів і не продукують настільки сильне відчуття паніки, тривоги, страху та жаху, як сайт «ТСН».

Отже, дане дослідження дає змогу скласти уявлення про те, яку картину світу формують українські ЗМІ в інтернеті у своєї читацької аудиторії. Так, наприклад, українці сприймають коронавірус, як «смерть», «загрозу», «тривогу» та причину для «паніки», ДТП сприймають як «страшну», «моторошну», «жахливу» подію, авіакатастрофи «лякають», «жахають», викликають «стурбованість» та «паніку», а накопичення проблемних подій призводить до відчуття «кінця світу», «апокаліпсису», «катастрофи». Це є проблемою, оскільки у масового споживача формується фонові тривожність, яка гальмує здатність до

критичного мислення, робить його вчинки прогнозованими, а отже ідеально можна спланувати маніпуляції і визначити їхній ефект. Певні маніпуляції страхом у досліджуваних ЗМІ мали на меті, наприклад, у темі війни залякати ворога, викликати жалість світу і змусити його приймати більш рішучі рішення, натиснути на владу тощо, у темі коронавірусу примусити людей боятися хвороби і дотримуватися карантинних заходів та зробити вакцинацію. Але в інших темах це скоріше гонитва за сенсацією, ексклюзивом, або використання уже сталих виразів, таких як «моторошна аварія», «стурбований ООН» тощо.

У перспективі дане дослідження дозволить привернути увагу до штучного продукування невротичних станів у населення, поширити ідею критичного сприйняття інформації та звернути увагу засобів масової інформації на базові принципи роботи журналіста для якісного подання інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айке Д. Тревога и тревожность / Д. Айке. – СПб.: Питер, 2001.
2. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.) / American Psychiatric Association // Arlington: American Psychiatric Publishing. – 2013.
3. Байдина В. С. Тенденции развития и стилистические трансформации телевизионных новостей / В. С. Байдина // Журналистский ежегодник / В. С. Байдина, 2017. – С. 7.
4. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів / В. Й. Бродовська [та ін.]; Південнослов'янський ін-т Київського славістичного у-ту. – К.: Професіонал, 2007. – 512 с.
5. Cantor J. Ratings and Advisories: Implication for the New Rating System for Television. In: Hamilton J. T. (ed.) / J. Cantor, K. Harrison, M. Kremer // Television Violence and Public Policy. – Michigan : The University of Michigan Press, 1998. – P. 179–211.
6. Глейтман Г. Основы психологии = Psychology / Г. Глейтман, Д. Райберг, А. Фридлунд // Мэтры мировой психологии / Г. Глейтман, Д. Райберг, А. Фридлунд. – СПб.: Речь, 2001. – 1248 с.
7. Гнезділова Я. В. Емоційна маніпуляція: техніки і технології впливу / Я. В. Гнезділова // Мова і культура. – 2015. – Вип. 18, Т. 4. – С. 171–176.
8. Гонинський Я. Біохімія людини / Я. Гонинський, М. Калинський, Т. Максимчук. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. – 744 с.
9. Городенко Л. М. Поняття масова свідомість: принципи формування і демасифікації / Л. М. Городенко. // Українське журналістикознавство. – 2013. – №14. – С. 62–66.
10. Дарнтон Р. Великое кошацье побоище и другие эпизоды из истории французской культуры / Роберт Дарнтон. – М.: Новое литературное обозрение, 2002.
11. Дишель О. В. Використання впливу інформаційно-психологічних факторів

- для формування в особистості емоції страху / О. В. Дишель // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. – 2013. – № 7. – С. 40–43.
- 12.Дмитриев С. Н. Психологический словарь / С. Н. Дмитриев, И. И. Никифорова., 2005. – 592 с.
 - 13.Дроздовська О. Понятійно-категоріальний апарат масової свідомості як різновиду суспільної свідомості / О. Дроздовська // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – №36. – С. 121–138.
 - 14.Дьякова Е. Г. Массовая политическая коммуникация в теории установления повестки дня: от эффекта к процессу / Е. Г. Дьякова // Полис. Политические исследования. / Е. Г. Дьякова, 2003. – С. 150.
 - 15.Eisenberg B. CALL TO ACTION: Secret Formulas to Improve Online Results / B. Eisenberg. – Nashville, Tennessee: Thomas Nelson, 2006. – 20 с.
 - 16.Етимологічний словник української мови: у 7 т. / ред. О. С. Мельничук [та ін.]; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні. – Т. 4: Кора–М / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – К.: Наукова думка, 1989. – 549 с.
 - 17.Захаров А. И. Дневные и ночные страхи у детей / А. И. Захаров – СПб.: Союз, 2000. – С. 7.
 - 18.Каширин А. Ю. Философские контексты страха в современной культуре [Електронний ресурс] / А. Ю. Каширин, Ю. В. Назарова // Гуманитарные ведомости ТГПУ им. Л. Н. Толстого – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/filosofskie-konteksty-straha-v-sovremennoy-kulture/viewer>.
 - 19.Кириленко Т. С. Короткий словник термінів // Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості. – К.: Либідь, 2007. – С. 238–244.
 - 20.Коваленко А. Страх як засіб маніпулювання свідомістю в засобах масової інформації / А. Коваленко, Д. Денісова. // Світогляд – Філософія – Релігія. – 2012. – №2. – С. 43–51.
 - 21.Коляденко О. Термінопоняття СТРАХ у психологічній мовній картині світу: лексикографічна репрезентація / Олена Коляденко. // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла

- Коцюбинського]. – Серія: Філологія (мовознавство). – 2013. – №18. – С. 148–157.
- 22.Короткий словник психологічних термінів / уклад. Г. Г. Петренко [та ін.]; Академія пожежної безпеки України. – Х.: [б.в.], 2003. – 184 с.
- 23.Кость І. Я. Емоційний стан страху та його вербалізація у прозовому тексті. / Ірина Ярославівна Кость. // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2011. – №6. – С. 617–626.
- 24.Лепій Т. В. Вплив емоцій на здоров'я людини [Електронний ресурс] / Т. В. Лепій, В. В. Сідько, М. Л. Чернієвська. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/11789/1/35.pdf>.
- 25.Матюшичев В. Б. Роль адреналина в регуляції електрокінетических свойств эритроцитов / В. Б. Матюшичев, В. Г. Шарматова – СПб: СПбГУ, 2004. – (Biological Communications : научный журнал). – С. 68–73.
- 26.Полянский Д. В. Страх как объект социального производства / Дмитрий Викторович Полянский // Проблемы современного образования / Дмитрий Викторович Полянский. – Москва, 2020. – С. 17–19.
- 27.Психологічна енциклопедія: А–Я / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
- 28.Психологічний словник / за ред. Войтка В. І. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
- 29.Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; ред. Н. А. Побірченко. – К.: Науковий світ, 2007. – 274 с.
- 30.Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів: близько 3 000 слів / В. О. Олефир [та ін.]; ред. В. Б. Шапарь. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
- 31.Психологія: терміни, поняття, визначення: слов.-довід. / Г. В. Ложкін, І. Я. Коцан, В. А. Бараннік, В. В. Подляшаник; [за заг. ред. Г. В. Ложкіна]; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Л. Українки, 2011. – 186 с.
- 32.Ромах О. В. Соціологічна база дослідження відчуття страху та тривожності в мас-медіа / О. В. Ромах // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. –

2015. – №2. – С. 28–36.

33. Сведсен Л. Философия страха / Л. Сведсен. – М.: Прогресс-Традиция, 2010. – С. 99.
34. Ситуація серйозна. Набирайте запаси води, заряджайте акумулятори і мобільні телефони – голова правління НЕК «Укренерго» [Електронний ресурс] // ipress.ua. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: https://ipress.ua/news/sytuatsiya_seryozna_nabyrayte_zapasy_vody_zaryadzhayte_akumulyatory_i_mobilni_telefony_golova_pravlinnya_nek_ukrenergo_335991.html.
35. Сім орієнтирів «ТСН»: Скандали, Сенсації, Страх, Смерть, Секс, Сміх і Гроші [Електронний ресурс] // Детектор медіа. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <https://detector.media/production/article/38798/2008-06-04-sim-oriientyriv-tsn-skandaly-sensatsii-strakh-smert-seks-smikh-i-groshi/>.
36. Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки та психології: навч. посіб. для викладачів, аспірантів та студ. пед. навч. закл. Навч. посіб. розрахований і для шкільних психологів та вчителів / О. В. Скрипченко. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 216 с.
37. Словник військового психолога / авт.-уклад. М. А. Коваль [та ін.]; Департамент гуманітарної політики Міністерства оборони України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України. – К.: Золоті ворота, 2009. – 353 с.
38. Словник-довідник з педагогіки і психології вищої школи / Н. Є. Герасимова, Н. В. Касярум, В. М. Король, О. П. Савченко. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. – 212 с.
39. Словник психологічних термінів (з глибинної психології) / пер. з рос. Г. В. Гладуш; уклад. Б. Г. Херсонський, С. Г. Уварова; ред. С. І. Рясенко; Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, Українська асоціація психоаналізу, Міжнародний ін-т глибинної психології. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 260 с.
40. Словник української мови: в 11 томах. – Том 9, 1978. – С. 753.

41. Степанов О. М. Психологічний словник / О. М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.
42. Строев Е. Н. Влияние телевидения на сознание массовой аудитории [Електронний ресурс] / Е. Н. Строев, Л. Г. Гончарова, Ю. Е. Тихонова – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-televideniya-na-soznanie-massovoy-auditorii/viewer>. – С. 237.
43. Watson A. Time spent with media worldwide 2011-2021 [Електронний ресурс] / Amy Watson. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.statista.com/statistics/256300/time-spent-with-media-worldwide/>.
44. Українська психологічна термінологія: слов.-довід. для студ. та викл. вищ. навч. закл. / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України; [авт.-уклад. С. І. Болтівець та ін.]. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 301 с.
45. Чапка М. Соціально-психологічний словник: [навч. посіб. для студ. і викладачів навч. закл.] / М. Чапка, У. Контни; Гурносльонська вищ. шк. пед. мені Кардинала Августи Хлонда в Мисловіцах. – Мисловіце: [Piktor], 2010. – 518 с.
46. Чепелєва Н. В. Текстова інформація як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта / Н. В. Чепелєва. // Технології розвитку інтелекту: Електр. наук. журн.. – Том 1, № 2. – 2011.
47. Якуба Э. В. Стратегии утрашения людей в СМИ [Електронний ресурс] / Э. В. Якуба // Известия высших учебных заведений. Северо-Кавказский регион. Общественные науки. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategii-ustrasheniya-lyudey-v-smi/viewer>.

ЕМПІРИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

48. 02.01.2020. ТСН: На Київщині п'яний підліток влаштував жахливу аварію. Неподалік знайшли тіло дівчини. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/auto/news/ukrayina/na-kiyivschini-p-yaniy-pidlitok-vlashtuvav-zhahlivu-avariyu-nepodalik-znayshli-tilo-divchini-1468467.html>

49. 08.01.2020 ТСН: "Жахливі новини". Трюдо висловив співчуття рідним загиблих у авіакатастрофі під Тегераном. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/zhahliv-novini-tryudo-visloviv-spivchuttya-ridnim-zagiblih-u-aviakatastrofi-pid-tegeranom-1471083.html>

50. 08.01.2020 ТСН: В аеропорту "Бориспіль", де чекали на борт із Тегерана, люди нажахані трагедією. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/v-aeroportu-borispil-de-chekali-bort-z-tegeranu-lyudi-nazhahani-tragediyeyu-1470639.html>

51. 09.01.2020 ТСН: Пасажирка літака МАУ передчувала катастрофу. За 20 хвилин до зльоту вона зателефонувала чоловікові з тривогою. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/pasazhirka-litaka-mau-peredchuvala-katastrofu-za-20-hvilin-do-zlotu-vona-zatelefonuvala-cholovikovi-z-trivogoyu-1471404.html>

52. 09.01.2020 ТСН: "Було передчуття якесь". Пілоту МАУ раптово замінили смертельний рейс на Тегеран на інший. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/bulo-peredchuttya-yakes-pilotu-mau-raptovo-zaminili-smertelny-reys-na-tegeran-na-inshiy-1471383.html>

53. 12.01.2020 ТСН: Португальський мотогогонщик розбився в жахливій аварії на трасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/prosport/portugalskiy-motogonschik-rozbivsya-v-zhahliviy-avariyi-na-trasi-1472910.html>

54. 16.01.2020 ТСН: Загадкова вірусна пневмонія з Китаю продовжує ширитись світом і вже дісталась Японії. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/zagadkova-virusna-pnevmoniya-z-kitayu-prodovzhuye-shiritis-svitom-i-vzhe-distalas-yaponiyi-1475514.html>

55. 20.01.2020 ТСН: У Китаї підтвердили, що новий смертоносний

коронавірус може передаватися від людини до людини. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/u-kitayi-pidtverdili-scho-noviy-smertonosniy-koronavirus-mozhe-peredavatisya-vid-lyudini-do-lyudini-1477713.html>

56. 21.01.2020 ТСН: Коронавірус крокує планетою: ВООЗ готується дати відповідь. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/koronavirus-krokuye-planetoyu-vooz-gotuyetsya-dati-vidpovid-1478466.html>

57. 23.01.2020 ТСН: Безпрецедентний карантин: китайський коронавірус заблокував у зоні ризику 20 мільйонів людей. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/bezprecedentniy-karantin-kitayskiy-koronavirus-zablokuvav-u-zoni-riziku-20-milyoniv-lyudey-1479888.html>

58. 23.01.2020 ТСН: Блокпости та масові втечі. як живе китайське місто ухань, яке стало епіцентром спалаху вбивчого коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/blokposti-ta-masovi-vtechy-yak-zhive-kitayske-misto-uhan-yake-stalo-epicentrom-spalahu-vbivchogo-koronavirusu-1479615.html>

59. 23.01.2020 ТСН: "Паніка та ізоляція від світу". Білоруска розповіла, що відбувається в охопленому вірусом Ухані. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/panika-ta-izolyaciya-vid-svitu-biloruska-rozpovila-scho-vidbuvayetsya-v-ohoplenomu-virusom-uhani-1479474.html>

60. 26.01.2020 ТСН: Україна не готова до коронавірусу з Китаю й активно бореться проти грипу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-ne-gotova-do-koronavirusu-z-kitayu-y-aktivno-boretsya-vid-gripu-1481061.html>

61. 26.01.2020 ТСН: Коронавірус із Китаю. Наскільки небезпечний вірус, через який уже ізолювали 56 мільйонів людей. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/koronavirus-iz-kitayu-naskilki-nebezpechniy-virus-cherez-yakiy-uzhe-izolyuvali-56-milyoniv-lyudey-1481049.html>

62. 27.01.2020 ТСН: "Порожні вулиці, паніка та хаос". Українці в Китаї розповіли про життя в містах, які охопив вбивчий вірус. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/panika-ta-haos-v-likarnyah-ukrayinci-v-kitayi-rozpovili-pro-zhittya-v-mistah-yaki-ohopiv-vbivchiy-virus-1481535.html>

63. 28.01.2020 ТСН: Різке збільшення жертв і гіпотеза про лабораторію: коронавірус продовжує наводити жах на планету. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/rizke-zbilshennya-zhertv-i-gipoteza-pro-laboratoriyu-koronavirus-prodovzhuye-navoditi-zhah-na-planetu-1482369.html>

64. 30.01.2020 ТСН: Новий день спалаху. ВООЗ критикує погану підготовку світу, уханський вірус прослизнув у ще три країни. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/noviy-den-spalahu-voz-kritikuye-poganu-pidgotovku-svitu-uhanskiy-virus-prosliznuv-u-tri-novi-krayini-1483761.html>

65. 31.01.2020 ТСН: Біологічна зброя Китаю та розробка США. На тлі спалаху коронавірусу масово ширяться теорії змови. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/biologichna-zbroya-kitayu-ta-rozrobka-ssha-na-tli-spalahu-koronavirusu-masovo-shiryatsya-teoriyi-zmovi-1484175.html>

66. 03.02.2020 ТСН: "Я досі тремчу": у сина Джона Леннона екстрено видалили злоякісну пухлину. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/glamur/ya-dosi-tremchu-sinu-dzhona-lennona-ekstreno-vidalili-zloyakisnu-puhlinu-1485276.html>

67. 03.02.2020 ТСН: "Гостям з Китаю вхід заборонено": у світі спостерігають спалах расизму проти китайців через коронавірус. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/gostyam-z-kitayu-vhid-zaboroneno-u-sviti-sposterigayut-spalah-rasizmu-proti-kitayciv-cherez-koronavirus-1485084.html>

68. 04.02.2020 ТСН: "Я дуже налякана": у Шеннен Догерті діагностували рак четвертої стадії. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/glamur/ya-duzhe-nalyakana-u-shennen-dogerti-diagnostuvali-rak-chetvertoyi-stadiyi-1486080.html>

69. 05.02.2020 ТСН: У страшній ДТП на Харківщині загинули п'ятеро осіб. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/u-strashniy-dtp-na-harkivschini-zaginuli-p-yatero-osib-1486824.html>

70. 05.02.2020 ТСН: 8,2 мільйона людей помруть в найближчі роки через свої повсякденні звички – науковці. – Режим доступу до ресурсу: https://tsn.ua/nauka_it/8-2-milyoni-lyudey-pomrut-v-nayblizhchi-roki-cherez-svoyi-povsyakdenni-zvichki-naukovci-1486665.html

71. 08.02.2020 ТСН: Президент Федерації фігурного катання Франції подав у відставку після жахливого зізнання спортсменки у зґвалтуванні. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/prosport/prezident-federaciyi-figurnogo-katannya-franciyi-podav-u-vidstavku-pislya-zhahitlivogo-ziznannya-sportsmenki-u-zgvaltuvanni-1488276.html>

72. 10.02.2020 ТСН: В областях України китайцям відмовляють у поселенні в готелі через острах коронавірусу – МОЗ. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/v-oblastyah-ukrayini-kitaycyam-vidmovlyayut-u-poselenni-v-goteli-cherez-ostrah-koronavirusu-moz-1489053.html>

73. 11.02.2020 ТСН: Переполюх у НАУ: азіатському студенту стало зле на парах. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/perepoloh-u-nau-aziatskomu-studentovi-stalo-zle-na-parah.html>

74. 15.02.2020 ТСН: Неспокійна субота: бойовики дев'ять разів атакували сили ООС на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/nespokiyna-subota-boyoviki-dev-yat-raziv-atakuvali-sili-oos-na-donbasi-1492083.html>

75. 18.02.2020 ТСН: В ООН занепокоєні загрозою збільшення нового насильства та гуманітарною кризою на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/v-oon-zanepoyeni-zagrozoyu-zbilshennya-novogo-nasilstva-na-donbasi-1493886.html>

76. 18.02.2020 ТСН: "Тривожна ескалація". Експерт НАТО відреагував на жорстокий бій під Золотим та звернувся до Путіна. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/trivozhna-eskalaciya-eksgensek-nato-vidreaguvav-na-zhorstokiy-biy-pid-zolotim-ta-zvernuvsya-do-putina-1493481.html>

77. 18.02.2020 ТСН: У Литві висловили занепокоєння ситуацією на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/u-litvi-vislovili-zanepokoyennya-situacijeyu-na-donbasi.html>

78. 18.02.2020 ТСН: Кривавий бій поблизу Золотого: у МЗС закликали світ засудити ескалацію на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/krivaviy-biy-poblizu-zolotogo-u-mzs-zaklikali-svit-zasuditi-eskalaciyu-na-donbasi-1493295.html>

79. 18.02.2020 ТСН: В мережі з'явилося **моторошне** відео, як бойовики запускають снаряди по українських позиціях. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/v-merezhi-z-vilosya-motoroshne-video-yak-boyoviki-zapuskayut-snaryadi-po-ukrayinskih-poziciyah-1493211.html>

80. 19.02.2020 ТСН: У Львівській області заблокували в'їзди до шпиталю, куди можуть привезти на карантин українців з Китаю. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/na-lvivschini-zablokuvali-v-yizdi-do-shpitalyu-kudi-mozhut-privezti-na-karantin-ukrayinciv-z-kitayu-1494225.html>

81. 20.02.2020 ТСН: Перекриті дороги, сутички з поліцією, чутки і паніка: як українці зустрічали своїх співвітчизників з Китаю. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/perekriti-dorogi-sutichki-z-policiyeyu-chutki-i-panika-yak-ukrayinci-zustrichali-svoyih-spivvitchiznikiv-z-kitayu-1495191.html>

82. 20.02.2020 ТСН: Хвиля протестів прокотилася всіма регіонами, де зі страхом очікували прибуття людей з Китаю. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/hvilya-protestiv-prokotilasya-vsima-regionami-de-zi-strahom-ochikuvali-pributtya-lyudey-z-kitayu.html>

83. 20.02.2020 ТСН: Тест на людяність. Як зустрічали в Україні евакуйованих з Уханя та як це робили в інших країнах світу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/test-na-lyudyanst-yak-zustrichali-v-ukrayini-evakuyovanih-z-uhanya-ta-yak-ce-robili-v-inshih-krayinah-svitu-1495044.html>

84. 20.02.2020 ТСН: Заблокований міст, паніка та чутки: що повідомляють про ситуацію в Нових Санжарах. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/zablokovaniy-mist-panika-ta-chutki-scho-povidomlyayut-pro-situaciyu-vidbuvayetsya-v-novih-sanzharah-1494807.html>

85. 20.02.2020 ТСН: У МЗС Росії "глибоко стурбовані" через кривавий бій поблизу Золотого. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/u-mzs-rosiyi-gliboko-sturbovani-cherez-krivaviy-biy-poblizu-zolotogo-1495143.html>

86. 23.02.2020 ТСН: У Чернівецькій області родина зачинилася на карантин через підозри селян щодо коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/u-cherniveckiy-oblasti-rodina-zachinilasya-na-karantin->

cherez-pidozri-selyan-schodo-koronavirusu-1496148.html

87. 23.02.2020 ТСН: Перші жертви, закриті на карантин міста та скасовані матчі. Як коронавірус атакував Італію. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/pershi-zhertvi-zakriti-na-karantin-mista-ta-skasovani-matchi-yak-koronavirus-atakuvav-italiyu-1496274.html>

88. 24.02.2020 ТСН: Спалах коронавірусу в Італії, де мешкають десятки тисяч українців. Що їм робити і яка ситуація на кордоні. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/situaciya-na-kordoni-ta-golovni-poradi-scho-vazhlivo-znati-ukrayincyu-pro-spalah-koronavirusu-v-italiyi-1497033.html>

89. 24.02.2020 ТСН: Паніка, порожні полиці магазинів та закриті міста. що відбувається в Італії під час спалаху коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/panika-porozhni-polici-magaziniv-ta-zakriti-mista-scho-vidbuvayetsya-v-italiyi-pid-chas-spalahu-koronavirusu-1496676.html>

90. 28.02.2020 ТСН: "Напруженість буде збільшуватися щогодини": в ООН закликають негайно припинити вогонь в Ідлібі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/napruga-bude-zbilshuvatisya-schogodini-v-oon-zaklikayut-negayno-pripiniti-vogon-v-idlibi-1499421.html>

91. 03.03.2020 ТСН: У Чернівцях виявили коронавірус з Уханя: чи є паніка в місті та що кажуть його мешканці. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/u-chernivcyah-viyavili-koronavirus-z-uhanya-chi-ye-panika-v-misti-ta-scho-kazhut-yogo-meshkanci-1501935.html>

92. 04.03.2020 ТСН: Коронавірус у Чернівцях: жителі будинку зібрались на мітинг під вікнами хворого з вимогами. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/koronavirus-u-chernivcyah-zhiteli-budinku-zibralis-na-miting-vid-viknami-hvorogo-z-vimogami-1502127.html>

93. 04.03.2020 ТСН: Кулі зранку, вдень та вночі: мешканці Золотого та Хутіра Вольного бояться вийти на вулицю. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/kuli-zranku-vden-ta-vnochi-meshkanci-zolotogo-ta-hutira-volnogo-boyatsya-viyti-na-vulicyu.html>

94. 11.03.2020 ТСН: Коронавірус атакував понад сотню країн і спричинив

пандемію: що це таке. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/koronavirus-atakuvav-ponad-sotnyu-krayin-i-sprichiniv-pandemiyu-scho-ce-take-1506447.html>

95. 12.03.2020 ТСН: Туалетний папір та дезінфектори для рук: що американці панічно закупають у магазинах. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/tualetniy-papir-ta-dezinfektori-dlya-ruk-scho-amerikanci-panichno-zakupovuyut-u-magazinah-1507098.html>

96. 13.03.2020 ТСН: "Ситуацією всі налякані": як живе у режимі надзвичайного стану Радомишль, де померла інфікована коронавірусом. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/situaciyeu-vsi-nalyakani-yak-zhive-u-rezhimi-nadzvichaynogo-stanu-radomishl-de-pomerla-infikovana-koronavirusom-1507725.html>

97. 13.03.2020 ТСН: "Люди бігають з квадратними очима": українці в Європі розповіли про ситуацію з коронавірусом. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/lyudi-bigayut-z-kvadratnimi-ochima-ukrayinci-yaki-zhivut-za-kordonom-pro-situaciyu-z-covid-19-1507614.html>

98. 19.03.2020 ТСН: "Лікар почув, що я з Європи, і втік". На Прикарпатті медики злякались пацієнта з підозрою на коронавірус. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/likar-pochuv-scho-ya-z-yevropi-i-vtik-na-prikarpatti-mediki-zlyakalis-paciyenta-z-pidozroyu-na-koronavirus-1510875.html>

99. 19.03.2020 ТСН: Люди бояться, що їх покинуть. Мешканці Гнутового проти розведення військ. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/lyudi-boyatsya-scho-yih-pokinut-meshkanci-gnutovogo-proti-rozvedennya-viysk-1493871.html>

100. 22.03.2020 ТСН: На Буковині закриваються цілі села, а в інших містах пенсіонери б'ються за місця у транспорті та блокують його: як живе Україна на карантині. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/na-bukovini-zakrivayutsya-na-karantin-cili-sela-a-v-inshih-mistah-pensioneri-b-yutsya-za-miscya-u-transporti-ta-blokuyut-yogo-yak-zhive-ukrayina-na-karantini-1512399.html>

101. 25.03.2020 ТСН: В Індії нажаханий екіпаж тікав через вікно літака через пасажира з підозрою на коронавірус. – Режим доступу до ресурсу:

<https://tsn.ua/tsikavinki/v-indiyi-nazhahaniy-ekipazh-tikav-cherez-vikno-litaka-cherez-pasazhira-z-pidozroyu-na-koronavirus-1514193.html>

102. 27.03.2020 ТСН: "Найгірший сценарій, коли почнуть хворіти лікарі": США обігнали Китай за кількістю хворих на коронавірус. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/naygirshiy-scenariy-koli-pochnut-hvoriti-likari-ssha-obignali-kitay-za-kilkist-hvorih-na-koronavirus-1516128.html>

103. 28.03.2020 ТСН: Загадкова пневмонія в Україні у січні змусила задуматись українців про спалах коронавірусу вже тоді. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/zagadkova-pnevmoniya-v-ukrayini-u-sichni-zmusila-zadumatis-ukrayinciv-pro-spalah-koronavirusu-vzhe-todi-1516506.html>

104. 03.04.2020 ТСН: "Можемо повторити сценарії Італії та Іспанії": у МОЗ назвали дату, коли в Україні очікується пік захворювання коронавірусом. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/mozhemo-povtoriti-scenariyi-italiyi-ta-ispaniyi-u-moz-nazvali-datu-koli-v-ukrayini-ochikuyetsya-pik-zahvoryuvannya-koronavirusom-1520976.html>

105. 04.04.2020 ТСН: Залишиться надовго, а звичайна вакцинація не допоможе: вірусологиня розповіла про здібності нового коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/zalishitsya-nadovgo-a-zvichayna-vakcinaciya-ne-dopomozhe-virusologinya-rozpovila-pro-zdibnosti-novogo-koronavirusa-1521129.html>

106. 05.04.2020 ТСН: "Буде багато смертей": Трамп анонсував у США "важкий тиждень" через коронавірус. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/bude-bagato-smertey-tramp-anonsuvav-u-ssha-vazhkiy-tizhden-cherez-koronavirus-1521336.html>

107. 21.04.2020 ТСН: Через карантин збільшилася кількість чоловіків з суїцидальними настроями — КМДА. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/cherez-karantin-zbilshilasya-kilkist-cholovikiv-z-suyicidalnimi-nastroyami-kmda-1532052.html>

108. 28.04.2020 ТСН: У Мережі з'явилося відео моторошної ДТП між Mercedes та моторолером у Києві. – Режим доступу до ресурсу:

<https://tsn.ua/auto/news/ukrayina/u-merezhi-z-yavilosya-video-motoroshnoyi-dtp-mizh-mercedes-ta-motorolerom-u-kiyevi-1536603.html>

109. 30.04.2020 ТСН: Влада Дніпра розвісила по місту погрозливі листівки про коронавірус: як реагують містяни. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/vlada-dnipra-rozvisila-po-mistu-pogrozlivi-listivki-pro-koronavirus-yak-reaguyut-mistyani-1538586.html>

110. 02.05.2020 ТСН: ВООЗ б'є на сполох: у Білорусі критична ситуація з поширенням коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/vooz-b-ye-na-spoloh-u-bilorusi-kritichna-situaciya-z-poshirenniya-koronavirusu-1539036.html>

111. 12.05.2020 ТСН: В Азії побоюються другої хвилі пандемії коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/v-aziyi-poboyuyutsya-drugoyi-hvili-pandemiyi-koronavirusu.html>

112. 14.05.2020 ТСН: У ВООЗ попередили про ще смертоноснішу хвилю коронавірусу в Європі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/u-vooz-poperedili-pro-sche-smertonosnishu-hvilyu-koronavirusu-v-yevropi-1546650.html>

113. 22.05.2020 ТСН: "Ситуація викликає занепокоєння": у ВООЗ зафіксували новий осередок коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/situaciya-viklikaye-zanepokoyennya-u-vooz-zafiksuvali-noviy-oseredok-koronavirusu-1552134.html>

114. 29.05.2020 ТСН: Згвалтування в Кагарлику: в ООН стурбовані свавіллям копів і дають пораду змінити культуру поліції. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/zgvaltuvannya-v-kagarliku-v-onn-sturbovani-svavillyam-kopiv-i-dayut-poradu-zminiti-kulturu-policiyi.html>

115. 04.06.2020 ТСН: На трасі Київ-Чоп сталася моторозна смертельна ДТП, водій згорів живцем. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/auto/news/ukrayina/na-trasi-kiyiv-chop-stalasya-motoroshna-smertelna-dtp-vodiy-zgoriv-zhivcem-1559736.html>

116. 12.06.2020 ТСН: "Така динаміка нас сильно насторожує", – Степанов про стрімке зростання захворюваності коронавірусом в Україні. – Режим доступу

до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/taka-dinamika-nas-silno-nastorozhuye-stepanov-pro-strimke-zrostannya-zahvoryuvanosti-koronavirusom-v-ukrayini-1564818.html>

117. 23.06.2020 ТСН: "Тривожний сигнал": в Одеській області четвертий день поспіль зростає кількість випадків коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/trivozhniy-signal-v-odeskiy-oblasti-chetvertiy-den-pospil-zrostaye-kilkist-vipadkiv-koronavirusu-1571497.html>

118. 24.06.2020 ТСН: Кричала і пручалася: молодик намагався зґвалтувати 11-річну дівчинку у Житомирській області. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/krichala-i-pruchalasya-molodik-namagavsya-zgvaltuvati-11-richnu-divchinku-u-zhitomirskiy-oblasti-1572619.html>

119. 25.06.2020 ТСН: "Найбільше цього боялися": батьки зґвалтованого у Львові 12-річного школяра розповіли нові подробиці. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/naybilshe-cogo-boyalisya-batki-zgvaltovanogo-u-lvovi-12-richnogo-shkolyara-rozpovili-novi-podrobici-1573543.html>

120. 25.06.2020 ТСН: "Тривожний антирекорд": голова Одеської ОДА повідомив про стрибок захворюваності коронавірусом. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/trivozhniy-antirekord-golova-odeskoyi-oda-povidomiv-pro-stribok-zahvoryuvanosti-koronavirusom-1572856.html>

121. 26.06.2020 ТСН: Коронавірус атакує Київ: Кличко розповів про тривожну тенденцію. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyiv.tsn.ua/koronavirus-atakuye-kiyiv-klichko-rozpoviv-pro-trivozhnu-tendenciyu-1573990.html>

122. 13.07.2020 ТСН: "Страшний приклад недбальства й безвідповідальності водіїв": Зеленський відреагував на моторошну ДТП під Києвом. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/strashniy-priklad-nedbalstva-y-bezvidpovidalnosti-vodiyiv-zelenskiy-vidreaguvav-na-motoroshnu-dtp-pid-kiyevom-1584496.html>

123. 20.07.2020 ТСН: Педофіла, який поглумився з 7-річної дівчинки на Волині, засудили до 5 років в'язниці: жахливі подробиці справи. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/pedofila-yakiy-poglumivsya-nad-7-richnoyu->

divchinkoyu-na-volini-zasudili-do-5-rokiv-v-yaznici-zhahlyvi-podrobici-spravi-1588876.html

124. 31.07.2020 ТСН: В окупованому Криму у страшній ДТП з мікроавтобусом та вантажівкою загинуло вісім людей. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/v-okupovanomu-krimu-u-strashniy-dtp-z-mikroatobusom-ta-vantazhivkoyu-zaginulo-visim-lyudey-1596589.html>

125. 07.09.2020 ТСН: Нічне жажіття: біля Луцька легковик протаранив бус, який віз людей із відспівування. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/nichne-zhahittya-bilya-lucka-legkovik-protaraniv-bus-yakiy-viz-lyudey-iz-vidspivuvannya.html>

126. 14.09.2020 ТСН: "Буде ще важче": у ВООЗ спрогнозували значне зростання смертності від коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/bude-sche-vazhche-u-vooz-sproгнозували-znachne-zrostannya-smertnosti-vid-koronavirusu-1625473.html>

127. 19.09.2020 ТСН: Кадри жахають: у Вінницькій області у потрійній ДТП загинули дві людини, чотири – в лікарні. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/kadri-zhahayut-u-vinnickiy-oblasti-u-potriyniy-dtp-zaginuli-dvi-lyudini-chotiri-v-likarni-1629064.html>

128. 26.09.2020 ТСН: Уцілили дивом: історії людей, які вижили після страшних авіакатастроф. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/ucilili-divom-istoriyi-lyudey-yaki-vizhili-pislya-strashnih-aviakatastrof-1633615.html>

129. 26.09.2020 ТСН: Спалах і жахливе полум'я: очевидці зняли на відео Чугуївську трагедію. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/video/video-novini/spalah-i-zhahlive-polum-ya-ochevidci-znyali-na-video-chuguyivsku-tragediyu.html>

130. 02.10.2020 ТСН: "Тяжко усвідомити втрату стількох друзів": Курсант, який не сів в АН-26, розповів про загиблих товаришів. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/tyazhko-usvidomiti-vtratu-skillkoh-druziv-kursant-yakiy-ne-siv-v-an-26-rozpoviv-pro-zagiblih-tovarishiv-1637695.html>

131. 29.10.2020 ТСН: "Страшно": жертва зґвалтування у Кагарлику прокоментувала звільнення одного із кривдників. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/strashno-zhertva-zgvaltuvannya-u-kagarliku-prokmentovala-zvilnennya-odnogo-iz-krivdnikiv-1656611.html>

132. 03.11.2020 ТСН: "Попереду важкі часи": Степанов назвав ситуацію з коронавірусом в Україні близькою до катастрофи. . – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/poperedu-vazhki-chasi-1659215.html>

133. 11.11.2020 ТСН: "Місць у лікарнях не буде навіть в коридорах": Шмигаль прокоментував необхідність карантину. – Режим доступу до ресурсу: <https://coronavirus.tsn.ua/misc-u-likarnyah-ne-bude-navit-v-koridorah-shmigal-prokomentuvav-neobhidnist-karantinu-1665103.html>

134. 07.01.2021 ТСН: Страшна ДТП у Хмельницькій області: загинуло подружжя, дитину госпіталізували. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/strashna-dtp-u-hmelnickiy-oblasti-zaginulo-podruzhzha-ditinu-gospitalizuvali-1701214.html>

135. 02.02.2021 ТСН: Жертви бояться помсти: у Рівному відпустили під домашній арешт обвинуваченого у 6 зґвалтуваннях. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/zhertvi-boyatsya-pomsti-u-rivnomu-vidpustili-pid-domashniy-aresht-obvinuvachenogo-u-6-zgvaltuvannyah-1718413.html>

136. 08.02.2021 ТСН: Байден побоюється, що США не зможуть досягти колективного імунітету населення від коронавірусу до кінця літа. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/bayden-poboyuyetsya-scho-ssha-ne-zmozhut-dosyagti-kolektivnogo-imunitetu-naselennya-vid-koronavirusu-do-kincy-lita-1721551.html>

137. 22.02.2021 ТСН: "Ця хвиля буде важкою": лікарка з Прикарпаття розповіла про прояви COVID-19, яких ще не було. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/cya-hvilya-bude-vazhkoyu-likarka-z-prikarpattya-rozpovila-pro-proyavi-covid-19-yakih-sche-ne-bulo-1730596.html>

138. 24.02.2021 ТСН: "Страшно бачити, як хворіють і помирають": стало відомо, кого першим вакцинували у Чернігівській області. – Режим доступу до

ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/strashno-bachiti-yak-hvoriyut-i-pomirayut-stalovidomo-kogo-pershogo-vakcinuvali-u-chernigivskiy-oblasti-1732849.html>

139. 24.01.2020 ТСН: "Дуже страшно, хата вся тремтить": прифронтове Золоте знову опинилося під вогнем бойовиків. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/exclusive/duzhe-strashno-hata-vsya-tremtit-prifrontove-zolote-znovu-opinilosya-pid-vognem-boyovikiv-1733089.html>

140. 25.02.2021 ТСН: "Щоб не померти – треба зробити щеплення" – Максим Степанов закликав українських медиків. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/exclusive/schob-ne-pomerti-treba-zrobiti-vakcinu-maksim-stepanov-zaklikav-ukrayinskih-medikiv-1734046.html>

141. 01.04.2020 ТСН: США занепокоєні загостренням агресії РФ на Донбасі – Блінкен. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/ssha-zanepokoyeni-zagostrennyam-agresiyi-rf-na-donbasi-blinken-1756159.html>

142. 04.04.2020 ТСН: Франція і Німеччина стурбовані збільшенням кількості порушень режиму припинення вогню після стабілізації ситуації на сході України від липня 2020 року. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/franciya-i-nimechchina-stezhat-za-peresuvannyam-viysk-rf-na-kordoni-z-ukrayinoyu-spilna-zayava-1758139.html>

143. 31.10.2021 ТСН: Росія масовано перекидає війська до кордону з Україною, – Washington Post. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/rosiya-masovano-perekidaye-viyska-do-kordonu-z-ukrayinoyu-washington-post-1898797.html>

144. 03.11.2021 ТСН: Тривожне затишшя: українські бійці на Донбасі очікують на нові провокації від бойовиків. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ato/trivozhne-zatishshya-ukrayinski-biyci-na-donbasi-ochikuyut-na-novi-provokaciyi-vid-boyovikiv-1901710.html>

145. 04.02.2022 ТСН: "Нагнітання міжнародного мілітаристського жаху": МЗС РФ назвало "приреченим" союз України, Британії та Польщі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/nagnitannya-mizhnarodnogo-militaristskogo-zhahu-mzs-rf-nazvalo-prirechenim-soyuz-ukrayini-britaniyi-ta>

polschi-1969780.html

146. 14.02.2022 ТСН: "Навіть стійкі люди почали нервувати": Арахамія розповів про нараду в Офісі президента. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/exclusive/navit-stiyki-lyudi-pochali-diysno-nervuvati-arahamiya-rozpoviv-pro-naradu-v-ofisi-prezidenta-1977286.html>

147. 15.02.2022 ТСН: Бензобаки тримають повними та скуповують свічки: як херсонці готуються до ймовірного вторгнення Росії. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/benzobaki-trimayut-povnimi-ta-skupovuyut-produkti-yak-hersonci-gotuyutsya-do-mozhlivogo-vtorgnennya-rosiyi-1977298.html>

148. 16.02.2022 ТСН: Доба тривожного очікування: як дата "вторгнення" до України стала Днем єднання. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/exclusive/doba-trivozhnogo-ochikuvannya-yak-den-vtorgnennya-do-ukrayini-stav-dnem-yednannya-1979209.html>

149. 17.02.2022 ТСН: "Діти були, як закаменілі": очевидці розповіли про обстріл дитсадка в Станиці Луганській. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/exclusive/diti-buli-yak-zakamenili-ochevidci-rozpovili-pro-obstril-ditsadka-v-stanici-luganskiy-1980217.html>

150. 18.02.2022 ТСН: США побоюються, що Путін може скористатися від'їздом Зеленського на Мюнхенську конференцію. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/ssha-poboyuyutsya-scho-putin-mozhe-skoristatisya-vid-yizdom-zelenskogo-na-myunhensku-konferenciyyu-1981342.html>

151. 19.02.2022 ТСН: "Ситуація наближається до пункту, якого всі побоюються" – Дуда про ескалацію конфлікту на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/cituaciya-nablizhayetsya-do-punktu-yakogo-vsi-poboyuyutsya-duda-pro-eskalaciyu-konfliktu-na-donbasi-1981432.html>

152. 22.02.2022 ТСН: "Сильно стурбований": генсек ООН прокоментував рішення РФ щодо визнання так званих "ЛДНР". – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/politika/silno-sturbovaniy-gensek-oon-prokomentuvav-rishennya-rf-schodo-viznannya-tak-zvanih-ldnr-1983442.html>

153. 01.01.2020 ТСН Найпопулярніші курорти Австралії на Різдво

потрапили до пекла. Людей масово евакуюють через пожежі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/naypopulyarnishi-kurorti-avstraliyi-na-rizdvo-potrapili-do-pekla-lyudey-masovo-evakuyuyut-cherez-pozhezhi-1468086.html>

154. 23.01.2020 ТСН: До "кінця світу" залишилось сто секунд. Стрілки Годинника судного дня наблизились до опівночі як ніколи. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/svit/do-kincyia-svitu-zalishilos-sto-sekund-strilki-godinnika-sudnogo-dnya-nablizilis-do-opivnochi-yak-nikoli-1479831.html>

155. 17.04.2020 ТСН: Хроніки апокаліпсису: пекельні пожежі у Чорнобилі, вигорілі села, забруднення повітря у Києві та жахлива смерть бобра. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/hroniki-apokalipsisu-pekelnii-pozhezhi-u-chornobili-zabrudnennya-povitrya-u-kiyevi-ta-zhahliva-smert-bobra-1530267.html>

156. 18.04.2020 ТСН: Справжній апокаліпсис: мешканці згорілого села Личмани Житомирської області показали страшні наслідки пожежі. – Режим доступу до ресурсу: <https://tsn.ua/ukrayina/spravzhniy-apokalipsis-meshkanci-zgorilogo-sela-limani-zhitomirskoyi-oblasti-pokazali-strashni-naslidki-pozhezhi-1530714.html>

157. 08.01.2020 Суспільне: Летіти без страху. Відповідаємо на найпоширеніші запитання про авіакатастрофи. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/7904-letiti-bez-strahu-vidpovidaemo-na-najposirenisi-zapitanna-pro-aviakatastrofi/>

158. 08.01.2020 Суспільне: Світ відреагував на катастрофу українського Боїнга в Ірані. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/7890-svit-vidreaguvav-na-katastrofu-ukrainskogo-boinga-v-irani/>

159. 20.01.2020 Суспільне: Людство стоїть на порозі нової Великої депресії – Голова МВФ. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/9931-ludstvo-stoit-na-porozii-novoi-velikoi-depresii---golova-mvf/>

159. 22.01.2020 Суспільне: Лютий буде лютішим: в окупованому Криму підвищать тарифи на газ. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/10321-lutij-bude-lutisim-v-okupovanomu-krimu-pidvisat-tarifi-na-gaz/>

160. 27.01.2020 Суспільне: Поширення китайського вірусу гальмує світову економіку. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/10992-posirennakitajskogo-virusu-galmue-svitovu-ekonomiku/>

161. 30.01.2020 Суспільне: Коронавірус: ВООЗ оголосила надзвичайний стан. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/11841-koronavirus-vooz-ogolosila-nadzvicajnij-stan/>

162. 10.02.2020 Суспільне: "Ми боїмося, що піде відмова від патентів". Заступник міського голови про акцію протесту підприємців. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/13629-mi-boimosa-so-pide-vidmova-vid-patentiv-zastupnik-miskogo-golovi-pro-akciu-protestu-pidpriemciv/>

163. 13.02.2020 Суспільне: Температура в Антарктиді піднялась до 20°C уперше в історії. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/14335-temperatura-v-antarktidi-pidnalas-do-20c-vperse-v-istorii/>

164. 17.02.2020 Суспільне: У Гонконгу троє озброєних чоловіків відібрали у кур'єра 600 рулонів туалетного паперу. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/14720-u-gonkongu-troe-colovikiv-vidibrali-u-kurera-600-ruloniv-tualetnogo-paperu/>

165. 19.02.2020 Суспільне: "Відчуття якогось апокаліпсису": херсонка про ситуацію з епідемією коронавірусу в Китаї. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/15187-vidcutta-akogos-apokalipsisu-hersonka-pro-situaciju-z-epidemieu-koronavirusu-v-kitai/>

166. 19.02.2020 Суспільне: Сотні танків і тонни зброї. В ООН розповіли про "затмарююче" військо Росії на Донбасі. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/15099-sotni-tankiv-i-tonni-zbroi-v-oon-rozpovili-pro-zatmaruuce-vijsko-rosii-na-donbasi/>

167. 24.02.2020 Суспільне: Рівнянин з Італії розповів, як там ставляться до коронавірусу. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/16008-rivnanin-z-italii-rozpoviv-ak-tam-stavlatsa-do-koronavirusu/>

168. 11.03.2020 Суспільне: ВООЗ назвала епідемію коронавірусу пандемією. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/19056-vooz-nazvala-epidemiu->

koronavirusu-pandemieu/

169. 25.03.2020 Суспільне: Мій дім – мій вбивця. Як власна квартира може стати загрозою та коли її варто "почути". – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/21692-mij-dim-mij-vbivca-ak-vlasna-kvartira-moze-stati-zagrozou-ta-koli-ii-varto-pocuti/>

170. 09.04.2020 Суспільне: Як там в США. Думки американців про ситуацію з COVID-19 у Штатах. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/25659-ak-tam-v-ssa-dumki-amerikanciv-pro-situaciju-z-covid-u-ssa/>

171. 13.04.2020 Суспільне: Відвертають паніку: волонтерка розповіла, як захищають обличчя медиків. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/26586-vidvertaut-paniku-volonterka-rozpovila-ak-zahisaut-oblicca-medikiv/>

172. 14.04.2020 Суспільне: Українці бояться економічних наслідків карантину більше, ніж епідемії — КМІС. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/26846-ukrainci-bilse-boatsa-ekonomicnih-naslidkiv-karantinu-niz-epidemii-koronavirusu-kmis/>

173. 25.04.2020 Суспільне: "Сигнали з регіонів тривожні". МОЗ обіцяє не допустити скорочення медиків. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/29353-signali-z-regioniv-trivozni-moz-obicae-ne-dopustiti-skorocenna-medikiv/>

174. 06.05.2020 Суспільне: "Били разом, вдягли наручники, знімали на телефони". Розмова з побитим трансгендером і його матір'ю. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/31689-nam-duze-strasno-rozmova-z-pobitim-transgenderom-i-jogo-matiru/>

175. 11.05.2020 Суспільне: Онкохвора з Кропивницького боїться, що не отримає терапію від держави. В онкоцентрі кажуть: ліки є. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/32943-onkohvora-z-kropivnickogo-boitsa-so-ne-otrimae-terapiu-vid-derzavi-v-onkocentrikazut-lik-i-e/>

176. 12.05.2020 Суспільне: "Було страшно, але ми продовжуємо " – медсестра про роботу під час епідемії. – Режим доступу до ресурсу:

<https://suspilne.media/33288-bulo-strasno-ale-mi-prodovzuemo-medsestra-pro-robotu-pid-cas-epidemii/>

177. 03.12.2020 Суспільне: "Коли побачив результати тесту, був шокований". Кропивничанин вдруге інфікувався COVID. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/85309-koli-pobaciv-rezultati-testu-buv-sokovani-j-kropivnicanin-vdruge-infikuvavsa-covid/>

178. 01.04.2021 Суспільне: Коронавірус і паніка. Експерт розповів, як змінилася робота швидких. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/118841-koronavirus-i-panika-ekspert-rozpoviv-ak-zminilasa-robotu-svidkih/>

179. 03.04.2021 Суспільне: "Страх — це дефіцит знань". Інфекціоніст посольства США розповів, як прискорити темпи вакцинації. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/119252-strah-ce-deficit-znan-infekcionist-posolstva-ssa-rozpoviv-ak-priskoriti-tempi-vakcinacii/>

180. 08.12.2021 Суспільне: "Доля України все ще висить на волосині". Що світові ЗМІ пишуть про саміт Байдена і Путіна. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/187543-dola-ukraini-vse-se-visit-na-volesini-so-svitovi-zmi-pisut-pro-samit-bajdena-i-putina/>

181. 08.12.2021 Суспільне: "Такого ще в нас не було жаху": що кажуть у селі на Рівненщині про вандалізм на кладовищі. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/187573-takogo-se-v-nas-ne-bulo-zahu-so-kazut-u-seli-na-rivnensini-pro-vandalizm-na-kladovisi/>

182. 01.02.2022 Суспільне: Що казати дітям і чи потрібна валіза: луцький психолог розповів про тривожність через агресію Росії. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/202564-so-kazati-ditam-i-ci-potribna-valiza-luckij-psiholog-rozpoviv-pro-trivoznist-cerez-agresiu-rosii/>

183. 17.02.2022 Суспільне: "Діти були дуже налякані". Подобиці обстрілу бойовиками Врубівки. – Режим доступу до ресурсу: <https://suspilne.media/208193-diti-buli-duze-nalakani-podrobici-obstrilu-bojovikami-vrubivki/>